

KIRJASTUS
TURIST

G.P.U.

YÖRGUS

VA.

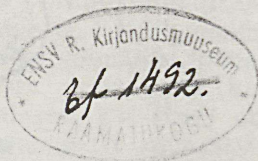
Eerik Laidsaar
SEIKLUSROMAAN

A - 75368

EERIK LAIDSAAR

GPU võrgus

Seiklusromaan

Kirjastus „Turist“

Tartus, 1939. a.

ESTONIAN LIBRARY

GPVvõrdus

u 22138213

J. Mällo trükk Tartus, 1939.

ARM

1.

Suvel, kui helendav päike kallab kuuma leitsakut linnatänavaile ja majamüüridele, lahkuvad inimesed oma kodudest rahutute rändlindudena. Igatsetakse puhkust talvistest askeldustest, vaheldust, uut miljööd — kas või nädalaks-paariks, et unustada tööd ja äripäeva, viibida looduses muretuna ja rõõmsana.

Narva-Jõesuu, Pärnu, Haapsalu, Kuressaare ning loendamatud sisemaasuviituskohad — kõik nad on tulvil suvitajaid-linnlasi. Seltskondlik elu koondub linnadest liivikuile, pallikleite ja õhtuülikondi asendavad ujumistrikoo ning supelmantel. Kõik, kellel vähegi nime, kaalu ja majanduslikke võimalusi, püüavad kuuluda suvitajate muretusse perre ning kui arvata juurde tuhanded välismaalased, kes suvel otisivad üles Eesti kosukohad, saame igast suuremast ja tuntumast suvituspaigast tõelise rahvusvahelise paabeli, kus elu keeb kihavamalt, hoogsamalt ja temperamentsemalt kui talvel suurlinnas.

Suvitushooaeg Narva-Jõesuus oli oma kõrgtipul. Igal hommikul väljusid sadadest suvilatest supelvõõrad pidžaamades ja supelmantlites, täites randa viivaid tänavaid kireva, lõunamaise liiklusega. Avaral liivarannikul kihas ennelõunati elu nagu mesilas. Tuhandeti lebas inimesi tulipalaval liival, sulistas Soome lahe karastavas kaldavees, mängis palli, hullas.

2

ARHIIVKOGU
Tartu Ülikeeli
metukogu

217805

3

221382/13

Rannakohviku terashallidel rõdudel ja klaassein-
nalises siseruumis, kus mängis valitud džäss-orkester,
paukusid karastavate jookide pudelikorgid, klõ-
bisesid doominokivid. Kergejalgsed, nägusad ette-
kandjad liikusid hääletult, suutes ainult vaevu ja
suurte pingutustega täita kõigi külaliste soove.

Vähem tööd polnud ka jäätisemüüjail rannas.
On ju Narva-Jõesuu suhkrujäätis oma kvaliteedilt
tuntud üle maa ja ehkki iga jäätisekasti juures töö-
tas kaks valgesse rõivastatud müüjat, ei suutnud
nad takistada tunglemist ja ootajate järjekorra tek-
kimist müügikohtade ümber. Elu kees kõikjal, pul-
bitsev ja nooruslikult vallatlev elu, mille keerisesse
sattudes õhetusid põsed ka vanematel ja igapäevase
töö juures ligipääsmatutel ja mornidel inimestel.
Kõrgel leegitsev päike, südasuvisest kuumusest õh-
kuv liiv, sinirohelised, tasase kohinaga madalale lii-
varannale veerevad lained ja eelkõige Jõesuu värs-
kusthingavad pargid ning lõputute puiesteede majes-
teetlik rahu sulatas kokku kõik, kellel piisas aega ja
võimalusi, veeta siin suve. Loodus lähendas inimesi
endale ja ka üksteisele, andis puhkust nende linna-
askeldusis üleskrüvitud närvidele, laadis nende elu-
rõõmu-akumulaatorid uue, värske ja noorusliku ener-
giaga.

Endel Saarpuu jalutas aeglasil sammel piki randa.
Ta oli juba toibunud sellest kirevusest, sellest tuhat-
värvilisest, kihavast mosaiikpildist, mida pakkus ini-
mestest tihedasti täiskiilutud rand ja mis varjulise
pargist esmakordselt mereranda sattujal pea kergesti
pööritava paneb. On ju nii, et kui inimene on ol-
nud pika aja igapäevaste askelduste juures, harjub
ta kombeksvõetud rõivastusega nii, et kerge ranna-
kostüüm talle peaaegu alatusena tundub. Ja nähes
enda ümber tuhandeid teisi, kes on niisamuti pool-
alasti, vaatamata vanusele ja soole, ei oska inimene

esimesel hetkel tõesti kuskile panna oma silmi. Nõuab tükki aega enne kui värske supelvõõras harjub ümb-rusega ja tunneb end selles tohtus päikest nauti-jate peres täiesti koduselt.

Saarpuu saabus alles eelmisel õhtul Tallinnast, et veeta Narva-Jõesuus oma kuuajalist puhkeaega. Ta oli leppinud kokku oma vanema osanikuga, et kasutab puhkuseks juulikuu, kuna Kõdar siirduks puhkusele augustis. Kõdar kui perekonnaisa ja ta-luomanik Võrumaal eelistas igal aastal hilisemat puhkeaega, et olla lõikuse ajal maal ja juhtida isik-likult majapidamist. Sageli jäi ta ära poole septemb-rini, teades, et elektritarvete firmat Kõdar & Saar-puu juhib noorem osanik samasuguse oskuse ja edu-ga kui ta isegi.

Kõrgekasvuline, oma kolmekümnendas eluaas-tas insener võttis endale korteri pansion „Veron-ikasse“, mis asetses avaras, piinlikult korraspeetud pargis ja oli ümberringi kasvanud tappudesse, mis katsid majaseinu kui roheline rüü.

Nüüd, oma esimesel suvituspäeval, jalutas ta me-rerannal ja muigas. Tema rind ahmis sügavate sõõ-mudega kuurordiõhku, seda omapärast, uimastavat ja siiski värskendavat segu mändide, mere, liiva ja inimkehade lõhnast, ja ta tundis, kuis iga ta lihas, iga rakuke imes endasse päikest ja merehingust. Ta tundis end vabana, vabastatuna kõigest. Kui kaugel oli Tallinn, kui kauged olid ruumid, mille tänava-poolsetel akendel ilutsesid tähed: K õ d a r & S a a r -p u u. Raadio-, foto- ja elektritarbed! Saarpuu tundis end olevat lähemal õpilaspõlvele, aja-le, millal ta samasuguses rõivastuses staadionil jook-sis, hüppas ja heitis, saadetuna pealtvaatajate tuhat-häälelisest kisast. Milline vabadus, milline rõõm! Mil-line kergus ja muretus hinges! Igal aastal suvitama tulles elad seda läbi, kuid alati taas tulles on tunne,

nagu sünniksid jälle kord uuesti. Nii hea on jalutada ja eimillelegi mõtelda. Vaadelda ülejäõe sinevat Magerburgi metsa ja Nõukogude Vene poole kulgevat valget rannariba, mis kaob vasemale ahenedes, kuni sulab kaugel silmapiiril kokku sinise taevaga ning vaevunähtava sakilise metsajoonega. Ning tagasi sammudes avardub ees samasugune helekollane rand, kadudes seal kuskil Toila all mere sinna. Veidi üle vaatepiiri tõuseb vaid kaks kühmu, milliste kohal on taevas sinisem ja tumedam — Vaivara Sinimäed.

Olles taas rannaelu keskpunktis, Rannakohviku ees, ja tundes endal paljude istujate ja lebajate pilke, Saarpuu naeratles endamisi. Talle meenus anekdoot, mida ta oli lugenud kunagi. „Kuressaare on ravimiseks, Haapsalu puhkamiseks, Pärnu flirtimiseks ja Narva-Jõesuu abielurikkumiseks”. Tõepoolest — naiste üliküllus rannal kiskus mõtted vägisi Gailiti „Purpursele surmale“.

On liik naisi, kes Narva-Jõesuus eriti näivad olevat esindatud. Saarpuu ei saa neid kunagi vaadelda sisemise muigeta. Need on daamid, kellest võib arvata, et nende suurimaks vaenlaseks siin maailmas on päike, õhk ja yesi. Nad kannavad moodsamaid rannakostüüme, moodsamaid supelmantleid, moodsamaid kingi, moodsamaid käekotte. Päevavari hoolikalt kaitseks päikese ees, tipib selline kella ühe-teistkümnepaiku randa, astub laudteelt liivale, ettevaatlikult nagu kass märjal maapinnal, ja poeb korvtooli, mille selja laseb pöörata päikese poole. Kuulab ära muusika, milline mängib tavaliselt poole kahe, kiirustab siis rannahoonesse, kus lõunatab, . . ja kaob. Kellaviieteel Kuurhoones on ta jälle kohal, moodsas pealelõunakleidis, ning õhtul — siis võib iga kuurhoonekülastaja imetleda ta suurtualetti. Nii kestab see päevast päeva — kuni hooaja lõpuni.

Saarpuu heitis põgusa pilgu korvtoolide rägas-
tikku, puudrist valgetele nägudele ja tumepunastele
huultele, ulatas arusaava, iroonilise naeratusega ühele
daamidest mahakukkunud lornjeti ja ruttas edasi. Ta
märkas, et vana muusikapaviljoni juures mängitakse
võrkpalli ning ruttas sinna, tundes tarvet end enne
vetteminekut tublisti väsitada.

2.

Kuurhoonesse kellaviietele Saarpuu läks üksi, kuna ta polnud veel jõudnud soetada endale vastseid tutvusi, ega liituda vanadega. Loomult kaugeltki mitte kergemeelne, otsustas Saarpuu endamisi, et väike flirt vahelduseks poleks paha. Pealegi — jah, kes võib garanteerida, et siinsamas Narva-Jõesuus sa ei tutvu neiega, kes hiljem võib olla kannab nime: proua Saarpuu? Kõik on maailmas võimalik — ja suvituskohas eriti, sest tõtt ütelda: linnas pole Saarpuul iial aegagi mõtelda muule kui tööle, niivõrd palju energiat ja tahet nõuab noor äri.

Saarpuu valis endale nurgalaua orkestri juures. Ta tellis klaasi jääkohvi ning väikese pudeli vermutit, mille jahutajast hoovas mõnusat külma. Külalisi saabus ühtesoodu ning peagi alustas muusika esimest lugu. Ruumika sammarsõdu siledakspoonitud põrand täitus tantsivaist paarest.

Saarpuu laskis pilgu rännata üle laudade, sihiga leida eneselegi sobiv tantsupartner. Mida enam ta aga vaatles istumajäänud daame, seda vähem mõtles ta tantsimisele mõnega neist. Endel laskis tuua endale äsjailmunud kohaliku ajalehe „Põhja Kodu“ ja süvenes joonealuse lugemisse.

Kui ta veidi hiljem silmad lehelt tõstis, nägi ta, et kõrvallauas, kus varem istus halli rõivastatud keskealine, mustade lühikeste vurrudega härra, oli

seltskond suurenenud ühe härra ja ühe daami võrra. Kuid millise daami! Endel Saarpuu pidi teda vaatlema ikka jälle. Neiu olemusest hoovas midagi erilist, võõrapärast ja värsket, midagi nii värsket, et Saarpuu arvas tundvat metsade ja heinamaade lõhna. Kust võttis ta selle assotsiatsiooni, selle üle imestas Endel isegi, teadis vaid, et see oli õige. Tüdruk oli miski, mis sugereeris seda.

Pruunistunud, kuid mitte väga tumedaks päevitunud ovaalne nägu, ümbritsetud tumeblondidest, pea-aegu šataänsetest juustest, tahtejõudu osutavad, kaunitvormitud huuled ja veidi madal nina, väikese nõoga sissepoole, — seda kõike nägi Endel ainsa pilguga. Nina lai ülaosa laskis päista, nagu oleksid silmad üksteisest liiga kaugel — ka olid nad ebatavaliselt suured ja tumedad — tingimata sügavsinised või hallid, arvas Endel. Veidi ülespoole silmanurgad andsid tüdruku näole veidi idamaist ilmet, mis oli teravas vastuolus heledate juustega. Naine oli ülimalt huvitav. Tema elegantsi rõhutas maitsekas roheline kleit musta jakikesega ja sama värvikombinatsioon eviv kübar, mille must-rohelist elustas valge garnituur.

Saarpuu pingutus, et näha, kas daam kannab laulatussõrmust. Tükk aega väldanud vaevanägemise järele veendus insener, et ta huviobjektile oli vaid üks sõrmus — punasekiviline, mida kandis vaesema käe nimetissõrmes. Ta pole abielus! ütles Endel enesele ja tundis, kuis see teda rõõmustas. On's ta eestlanna? Vaevalt. Selleks näib ta liiga võõrailmeline. Sakslanna?.. Soomlanna?.. Ajalehe varjust pööris Saarpuu oma pilgu jälle kõrvallauda — naine istus küljega tema poole. Tingimata soomlanna, veenis Endel ennast ja tundis oma sõõrmeis jälle midagi lagendikkudest ja metsadest. Samas valmis

temas otsus: iga hinna eest lähemalt tutvuda selle daamiga!

Selleks oli aga vähe väljavaateid. Mees hallis ja uustulnuk, noorepoolne süsimustade, läikivaks õlitatud ja piinlikult kammitud juustega, түsedusse kalduv härra, ei tantsinud, vaid istudes teine teisel pool lauda jutlesid millegi üle väga innukalt. Daam ei võtnud kõnelusest osa; ta mängis õlekõrrega morsiklaasis. Aegajalt laskus ta kergelt toolikorju najale ja kuulatas poolsuletud silmi muusikat.

Seda maksis tõepoolest kuulata. Narva-Jõesuu kuurhoone kohta peab ütlema, et heast muusikast on seal alati peetud lugu. Selle orkester koosnes Tallinna virtuoosidest ja oskas labaseimagi tantsuõlalagi serveerida sellises peenes tõlgenduses, et arvasid kuulvat kontsertpala. Kuigi Saarpuu ei osanud mängida ühelgi muusikariistal, oli ta siiski väga muusikaalne ja tundis naudingut igast heast palast. Ka võõras daam näis tundvat samuti, mispärast Endel märkas endas tärkavat mingit seesmist soojust ja poolehoidu naabrinna vastu ja üha palavamaks muutus ta soov: peaks ometi avanema võimalus kutsuda ta tantsima.

Endel plaanitses juba kaugemalegi. Kui ei saabu sobivat hetke tutvumiseks, jälgib ta tundmatut pärast selle lahkumist ja teeb nii kindlaks daami elukoha. Sellega oleks ükski tugipunkt käes — edaspidise dikteerib juba homme päev.

Ent juhust tuli siiski nii, nagu Endel seda soovitud. Pargist kostis mingi autosignaal. Paistis, et daami kaaslased olid seda oodanud, sest nad tõusid ja läksid läbi aia välja, kusjuures hallis ülikonnas härra daamile enne midagi sosistas, millele viimane pead noogutas ja ükskõikse näoga taas õlekõrre võttis.

Nüüd! mõtles Endel, ja nagu saatuse heal soovil alustas orkester uut tantsupala. See oli tango — Endeli lemmiktants.

Saarpuu pani lehe lauale, tõusis, astus paar sammu ja kummardus daami ees.

— Kas tohin paluda?

Daam tõstis pea äkilise liigutusega. Suuri silmi vaatas ta Endelile otsa, kes muutus teise kokkumisest segaseks. Jumal hoidku, kes heitub siis nii, kui kutsutakse tantsule? Endel kummardus veel korra kergelt.

— Andestage, palun, kui häirisin teid. Tahtsin teid vaid paluda selleks tangoks.

Ehmunud vaade neiu näos kadus sama ruttu kui oli tulnudki. Suuris, sügavais silmis — need olid rohekashallid, Endel nägi nüüd selgesti — helkis sõbralikkust ja huulile tekkis naeratus.

Oo, — ütles ta vaid ja tema meeldiv alt paitas Endeli kõrvu — andestage. Mõtlesin millelegi ja ei taibanud esimesel hetkel.

Daam tõusis nüüd juba sundimatult ja naerates toetas käe Endeli õlale.

Neiu tantsis rütmikindlalt, paenduvalt ja julgelt — Endel võrdles teda terasvedruga. Oli mingi jõulikkus, mingi sundimta uljus ja enesekindlus kogu ta rühis, igas ta sammus ja liigutuses. Siin on naine, kes teab, mida tahab, ja kes saab, mida tahab, tajus Endel vaistlikult.

Nad ei rääkinud sõnagi, kuni orkester lõpetas mängu. Tantsijad jäid kohtadele ja plaksutades nõudsid lisa. Ka Saarpuu palkutas tugevasti.

— Teile meeldib tango väga? kõlas ta kõrvu meelodiline alt, kui muusika oli taas alustanud lugu. Neiu vaatas Endelile silmi ja ta suunurgis mängles naeratus.

— Sõltub eelkõige partnerist. Ka Endel naeratas ja ta käsi neiu piha ümber surus hetke tugevmini. — Tavaliselt ma pole eriliselt tantsuhuviline.

— Tantsite väga hästi.

See kompliment sundis Endeli punastama.

— P e a b oskama veidi, preili. Kas või ainult nende teatavate hüvede pärast, mida pakub moodne tants.

— Nii? Millised oleksid need hüved?

— Noh — kas või seegi, et võid meeldivat daami hoida embuses, kartuseta, et sul järgmisel hetkel tuleb selle daami kavaleriga püstolite peale minna.

Neiu naeris. Tema lumivalged hambad paljastusid.

— Bravoo! Tõesti parim põhjendus, mida ma olen kuulnud. Kuigi vähemasti käesoleval juhul see hästi paika ei pea.

— Kuis seda mõista?

— Nii, et praegu võite olla julge väljakutsujate eest.

— Preili soovib ütelda, et tal pole kavaleri?

— Loomulikult. Vastasel korral tantsiksin ma ju oma kavaleriga.

— Nüüd on minu kord ütelda bravoo, lausus Endel rõõmsalt ja pigistas õrnalt partneri kätt. Tõepoolest — mu suvitus algab õnneliku tähe all.

— Saabusite äsja?

— Eile õhtul.

Muusika lõpetas tantsu. Tantsijad lahkusid põrandalt ja Endelgi pidi oma partneri viima lauda tagasi, kuhu vahepeal oli saabunud ka neiu endine kaaslane — härra hallis ülikonnas. Juhtinud tantsukaaslase kohale, Endel kummardus ja tutvustas end.

— Endel Saarpuu.

Neiu ulatas talle sundimatult käe ja, heites põgusa pilgu oma lauakaaslasele, lausus:

— Raina Kajansoo. Ja siin minu vend.

Endel kummardus kergelt ja surus hetke teist kätt, mille härra talle aeglaselt vastu ulatas. Sellest hetkest, mil ta vaatas neiu kaaslasele näkku, piisas teadmiseks, et härra Kajansoo teda kaugeltki meeldivaks tutvuseks ei loe. Mehe ilme oli pahur ja ta ei püüdnud seda varjatagi.

— Väga rõõmustav, sõnas Kajansoo rabeda, haukuva häälega, kusjuures tema hääldamises oli tunduvalt võõrast aktsenti. — Härra Saarpuu vabandab, et mu õde ei saa paluda teid viibida hetke meie seltskonnas, kuna peame kohe lahkuma.

Ta viipas ukse juures seisvale kelnerile ja Saarpuu, nähes, et muud üle ei jää, kummardus veel kord kergelt ja istus oma lauda. Kuurhoone eest kostis tuttav autosignaal ja Kajansoo, maksnud arve, tõusis. Ta sammus rõdutrepist alla, pööramata pead. Preili Kajansoo järgis talle, heites enne lahkumist Saarpuule naeratleva pilgu ja noogutades vaevumärgatavalt pead. Autosignaal kostis uuesti, seekord juba kannatamatult. Kindlasti see teine ootab, arvas Endel, mõteldes mehele, kellega koos Raina Kajansoo oli tulnud.

Orkester mängis taas, pidas vahet ja alustas uuesti, kuid Endel ei kuulnud enam muusikat. Ta imes oma vermutit ja mõtles äsjasele elamusele. Milline tüdruk, Issand, milline tüdruk! Selle kõige juures kaugeltki mitte ilusaim kellaviiteel viibijaist! Mis on see õieti, mis teda nii pealub?

Sel hetkel Endel Saarpuu, kellel vaatamata ta kolmekümnele aastale polnud seni kuigi palju kogemusi naistega, hakkas taipama, mida tahetakse väljendada sõnaga „sex-appeal“.

3.

Järgmine päev oli kuumem eelmisest. Pilvitus taevas helendas leegitsev päikeseketas kui tuline ahjusuu ja silmpiiril hiilgas meri pimestava peeglina. Supelkülalised heitsid seljast veel, mis vähegi heita andis; lebasid vilus ning hetkil paistis, nagu jääks merigi kitsaks kõigist neist, kes otsisid karastust ta voogudes. Öieti see ei karastanudki enam nimetamisväärselt, sest merevee temperatuur tõusis juba kahekümne nelja kraadi lähedale. Julgemad supelkülalised ujusid kaugemale merele, kus vesi oli külmem, ja sukelduspalgid ning hüppesillad kippusid vajuma inimkoorma all. Jäätisemüüjad ruttasid juba südapäeval hankima uusi tagavarasid oma kärudesse ja Rannakohvik oli sunnitud tellima Narvast erakorralise autokoorma õlut ja limonaadi. Daamid korvtoolides pühkisid laupasid ja pidid iga hetk hoidma käepärast puudritupsu, et katta näole tekkivaid higivagusid värske puudriga. Ajalehemüüjagi oli ilmunud välja ainult supelpükstes, kandes lehekotti rihmaga üle palja selja. Et sellegipoolest endale rannalviibijate tähelepanu pöörata, puhus ta vilespilli, mille heli kõlas linnukese lauluna rannaorkestri mürisevate marsside ja vasekõlaliste valsside sekka.

Ainult võrkpallimängijaid ei häirinud kuumus. Tulipalaval liivaplatsil lendas pall edasi-tagasi ja mängijate pronksistunud, higist leemendavad kehad

läikisid heledas paistes nagu õlitatud. Vahetevahel käidi endid karastamas meres ja jätkati mängu endise hooga. Parim vahend treeninguks noortele ja kaalu mahavõtmiseks neile, kel see vajaline!

Kuigi Endel Saarpuul polnud vaja kahandada oma kehakaalu, oli ta innuga võrkpallimängu juures. Kuigi kogu ta keha õhetas ja õlanukkidel oli päike teinud naha nii valusaks, et kerge särkki tundus kareda raudriidena, tundis ta lõbu olemasolust ja puhkusest. Sest — tegelikult polnud talle ju vaja füüsilist, vaid vaimset puhkust, ja selleks on kehaline liikumine vabas looduses parim. Kuigi see vaba loodus seekord pigem saunalava meenutas.

Olles pärast väsitavat mängu korralikult supelnud, rõivastus Endel rannapükstesse ja särki ning sooritas jalutuskäigu piki randa, salajase lootusega leida preili Kajansood. Kuigi Saarpuu oma retki kordas peaaegu iga tunni tagant ja üldrajoonis aeglaselt jalutades kõiki inimgrupe liival ja toolidel teraselt silmitses, ei leidnud ta otsitavat. Kohviku rõdul nägi ta kella ühe paiku küll tüsedat noorherrat õlitatud peaga — Raina eilset kaaslast, kuid neiu ei ilmunud nähtavale. Õlitatud peaga noormees jutles kellegi vanahärraga, kes vahetevahel pead noogutas ja klaasist õlut rüüpas. Endel, kes teadis, et kumbki istujaist teda ei tunne, läks neist üsna lähedalt mööda ja kuulis, et mõlemad räägivad vene keelt. See oli ka kõik.

Kella kahe paiku hakkas rand tühjenema. Lakamatu inimjõgi siirdus Pargi ja Hahni tänavate kaudu mere äärest eemale, lagunedes üha väiksemateks ja väiksemateks salkadeks, kuna seni nii kireva ja arvuka suvitajatehulga neelasid varjulised aiad, suvilad, pansionid ja hotellid. Oli saabunud lõunatund.

Endel Saarpuu saabus rannast koju kell kolm, õhetavi põsi, kipitava nahaga ja väsinuna, kuid meeleolult parimas vormis. — Kellaviieteel kohtan teda kindlasti, sisendas ta enesele ja ruttas oma tuppa, sest söögitoast kostis juba lõunagong.

Kiiresti rõivastunud, ruttas ta söögituppa — avarale, kolmest küljest klaasakendega piiratud rõdule, kust kostis juba toidunõude kõlinat ja lõunatajate juttu. Taeva poole vaatava nipsninakesega ettekandja näitsik avas hilinevad lõunatajale ukse, mille vahelt hoovas isuäratavat toidulõhna. Saarpuu astus sisse, kummardus kergelt lõunatajate poole, kes istusid pika laua ümber, ja tõstis siis silmad, et otsida vaba tooli. Samal hetkel jäi ta kohtlaselt seisma, tundes, et punastub ootamatusest ja ärevusest, sest otse ta vastas, avara söögilaua ühe nurga juures oli ainus vaba tool ja selle kõrvalplatsil istus Raina Kajansoo.

4.

Eesti-Ingeri on maalilisemaid ja looduskaunimaid maanurki Eestis. Moodustades vabariigi kirdepoolseima sopi, lahutatud muust maailmast üheltpoolt laia Narva jõega ning soode-rabadega, teiselt poolt piiriaiaga, mis lookleb koos Rossoniga, moodustades Eesti ja Nõukogude Vene vahelise raja, on ta omaette ühiskondlik tervik omapärase rahva ja keelega, sest piiriaed eraldab ta peagu hermeetiliselt Venemaast, mille loodeosa on asustatud samade ingerlastega. See on tükk, mis lõigatud ära elava organismi küljest, murdosake suurest ingerlaste eluruumist, ent saatuse ja ajaloo kapriisi tõttu jäänud ainsaks puht-ingeri kodumaaks. Vene koloniseerimispoliitika tulemusena kaovad teisel pool traataeda asetsevad ingeri asulad üha enam ja enam. Külade ja kogukondade kaupa on tõrjutud ingerlasi Vene sisemaale ning piiri ääres, seal, kus varemalt asusid õitsavad talud ja perekad asundused, valitseb tühjus. Mahajäetud hooned seisavad aastaid tühjadena, kuni ajahammas nad pureb ja kui siis lõpuks inimkäsi sooritab viimase töö, on endise küla asemele tekkinud sööt. Nii on kadunud kõik piiriäärsed külad ja Eesti poolt üle piiri vaatajale ei puutu silma ainustki suitsu, ainustki hoonet, väljaarvatud Nõukogude piirivalveasutised.

Eesti Ingeri on väike. Kullaküla, Hannika, Vana-

küla, Karstala, Saarküla, Väiküla — ja see ongi kõik. Peale Karstala on kõik külad asustatud ingerlastega, keda loetakse ümmarguselt paartuhat hinge. Juba rassiliseltki erinevad Karstala venelased ingerlastest. Kui viimased oma enamikus evivad kõiki Soomesugu rahvaste tõuomadusi, nagu blond juuksed, laiad põsenukid, lühike, turjakas kasv, siis Karstalas näed aina süsimusti habemeid ja valkuvaid musti silmi. Ent — sellega on sajandite jooksul harjutud ja administratiivselt Karstalagi kuulub praegu Eesti-Ingeri hulka, Eesti-Ingeri, mis maa-alaliselt moodustab ainult põhjapoolse osa Narva vallast.

Kevadeti ja sügiseti on Ingeri ühendus välismaailmaga kui mitte täielikult, siis osaliselt takistatud. Põhjatud teed ei võimalda liiklemist koormatega, osaline jääkate Rossonil ja Narva jõel takistab ka paatide ning aurikute kasutamist. Seda intensiivsem on aga liiklemine ja elu suvel. Tuhanded suvitajad Narva-Jõesuust, sajad turistid sooritavad huvimatku kas kaunile Vaiksele järvele, mis asetseb sügavas metsas, mõni kilomeeter eemal Rossonist, või Kuradimägedesse Väiküla külje all, või Nõukogude piirile Vanaküla juures, kuhu on Jõesuust veeteed ümmarguselt neliteist kilomeetrit. Kui tavalises maanurgas salkkonna turistide või lõbusõitjate ilmumine on omaette sensatsiooniks, ei ärata siin küla vahelt läbisõitev mootorpaat või lootsik elanikes mingisugust tähelepanu. Nii harjunud ollakse Rossoni-äärsetes vene ja ingeri külades alatise võõraste liiklemisega jõel.

Seepärast ei silmitsenud ka keegi lähemalt lõbusõitjat, kes ühel juuliõhtul aeglaselt sõudis üles mööda jõge. Laisalt liigutas ta aerusid, ilmselt mõnuledes leebest suveõhtust, viskas siin-seal jõekäärus õnge jõkke kuid kärsimata pikemalt peatuda ühes paigas, sõitis peagi edasi. Tavaline pühapäevaõngit-

seja, aja surnukslööja, oli igäühe otsus, kellele puustuski silma üksik paadisõitja.

Päikeseloojaku ajal mees paadiga oli juba Kars-tala küla kohal. Otsekui väsinud pikast sõudmisest, tõmbas ta paadi kaldale, kinnitas keti tugeva lepa-tüve külge ja astus välja. Käed taskus, pabeross hooletult suunurgas, nii jalutas ta veidi piki kallast, ning nähes lähedal umbes paariteistaastast poisikest, hüüdis:

— Hei, poisu, kust saaks siin piima?

Poiss jäi vahtima, sõrm suus.

Võõras, see oli tüse, punase näoga ja ruugete juustega mees, kordas küsimust vene keeles.

Poisikese näost paistis, et ta sai aru.

— Minge sinna! juhatas ta küsijat, osutades sõr-mega sadakond meetrit eemal asuvale talumajale, mille korstnast tõusis ahtakest suitsuvina.

Võõras jalutas näidatud suunas. Ilmesti oli tal rohkesti aega, sest minnes silmitses ta ümbrust eri-lise hoolega. Jõudnud maja juurde, avanes selle uks ja lävel seisis keskealine mees tavalises küla-rõivas.

— Tere õhtust, lausus võõras, tõstes käe kollase sonimütsi juurde.

— Tere.

Mees majalävel silmitses tulijat umbuskliku alt-kulmupilguga. Mis vaja?

— Tulin kuulama, kas teilt oleks võimalik saada piima. Tee Jõesuust siia on kaunis pikk ja harju-mata inimesel hakkab aerutades peagi nälg. Ruuge-juukseline naeratas. Kas soovite üks pabeross?

Seda ütelnud, tulija võttis taskust rohkete kuld-monogrammidega kaunistatud portsigari, ulatades selle ukselfeetile. Külamees silmitses tuhmilt läikivat toosi, võttis siis krobeliste töömehesõrme-dega ühe paberossi ja pani suhu.

— Tänan väga, härra. Palun, astuge sisse.

See oli tavaline ingeri-vene talumaja. Primitiivsete nikerdistega kaunistatud lävetrepilt viis uks avarasse kööki, mille ruumist võttis vähemasti neljandiku enda alla tohtu vene ahi. Peale laua, söögikapi, köögiriulite ja tavaliste padade-pangede ei saaldanud värvimata laudpõrandaga köök midagi. Talumees sammus külalise ees tahatuppa, milline oli sisustatud hoopis mugavamini. Puhta, valge linaga kaetud laua ümber seisis neli polsterdatud tooli, nurgas raamaturiilil paistsid kuldköites raamatuseljad ja ahju juures ei puudunud isegi diivan, tōsi küll, veidi luitunud. Joonelised soome kardinad akende ees andsid toale puhta ja meeldiva ilme, mida täiendasid nurgas ripuvad ikoonad.

— Kelle talu see on? küsis võõras.

— Eks ikka Lukjanovi. Ma kutsun kohe pere-mehe. Istuge, palun.

Nii lausunud, külamees lahkus valgete, linasest riidest väljaõmmeldud eesriietega varjatud ukse kaudu tahapoole, kust peagi ilmus väheldast kasvu, musta habemega vanamees.

— Tere õhtust. Tulin piima järele, ütles võõras habemiku sisse astudes. Kui tunnete tähti, siis andke mulle piima.

Habemik astus võõrale nii lähedale, et peaaegu puudutas teda oma rinnaga.

— Kas soovite lahtist piima või mannerguga?

— Mannerguga.

Vanamees alandas oma niigi vaikse hääle vaevukuuldavaks sosinaks.

— Mitmes number olete?

— 19.

— Tere tulemast. Piim on valmis.

... Veerand tundi hiljem ruugejuukseline lõbusõitja väljus talust lõbusasti vilistades. Ta kandis

käes keskmise suurusega piimanõu, mille asetas paati. Siis vabastas ta lootsiku ja hakkas aegamööda liikuma mööda jõge allapoole. Ehkki oli juba peaaegu öö, polnud nii pime, et see takistanuks sõitmist jõel.

Narva-Jõesuu paadisilla juurde jõudis mees kesköö paiku. Sadama juures asuvast restoranist kostis muusikat ja valju jutuvadinat. Äsjarandunu võttis õngelatid kaenlasse, piimanõu teise käe otsa ning sammus aeglaselt piki tänavaid paremale, rajooni, mis asetseb tuleorni ja kaitseväe sanatooriumi ümbruses. Seal kadus ta ühte ruumika ja metsistunud aiaga ümbritsetud majja.

Asetanud õnged esikusse ja astunud tuppa, sulges ta hoolikalt ukse, laskis alla akna eesriided ja alles siis läitis tule. Mahe elektrivalgus tegi ruumi päevavalgeks.

Ruugejuukseline, atleedi välimusega mees heitis kuue seljast. Ta pani toodud piimanõu keset põrandat, otse laelambi alla, ja avas kaane, milline toiming nõudis tublit pingutust. Üksikuid piimatilkasid pritsis põrandale.

Kummalise piimatooja järgnev teguviis oli veelgi imelikum. Mees keeras parema särgivaruka õlani üles ja pistis käe piimanõusse. Veidi aega tegi käsi mannergu põhjas liigutusi, mis meenutasid mingi kruvi või vindi lahtikeeramist. Siis tõmbas mees käe välja, hoides sõrmede vahel ümmargust, paarikümne sentimeetri pikkust metallsilindrit, mille väliskülgedelt tilkuvat piima ta laskis ettevaatlikult sadada mannergusse. Hoolikalt kuivatatas ruugejuukseline nii imelikust peidukohast välja kougitud eseme, pani selle voodimadratsi alla, kustutas tule ning heitis magama.

5.

Preili Kajansoo noogutas naeratades ja osutas enda kõrval asuvale vabale toolile. Ootamatusest jahmunud Saarpuu toibus taas. Sundimatu, pisut tõtliku sammuga astus ta ümber laua otsa vaba koha juurde.

— Milline sattumus, härra Saarpuu! Ka elate siin?

— Loomulikult. Saatus ise on valinud mu oma soosikuks, sest olin juba kaotamas lootust näha teid veel kord.

— Oo... Raina heitis Saarpuule kiire pilgu oma tumedate ripsmete tagant... See tuli nii järsku. Mu vend pidi sõitma mõneks päevaks ära ja ma otsustasin kärarikkast hotellist kolida üle vaiksemasse pansioni.

— Seepärast ei olnudki teid hommikupoolel näha rannas?

Raina ei vastanud. Pilguga andis ta Saarpuule mõista, et ei soovi liiga isiklikku kõnelust lõunalauas, kus tosin inimesi ümberringi. Endel taipas kohe, et ta oma liigagaruses kippus unustama etiketti, ja vastas neiule tänuliku pilguga. Vaikides asus ta lõunasöögi juurde, mis tundus täna maitsvam kui iial varem. Ta on siin, istub sinu kõrval, juubeldas Endel südames ja tundus enesele sel hetkel ülemealiku poisina, kes võib puhtast heameelest kasvatada tiri-

tamme ja visata hundiratast. Jõesuus suvitamine — jah, kogu olelus oli saanud juurde tubli annuse mõtet. Miks oli ta esimesest hetkest nii väga kiindunud just sellesse neidu, seda ei suutnud Endel endale parimalgi tahtmisel seletada.

Või kas suudab seda siis üldse keegi, kes on armunud? Kainelt asjasse suhtudes paistab see isegi koomiline, et vaatamata igasuguste teaduste kohutavale arengule, ei ole veel suudetud kindlaks teha, mis õieti põhjustab inimeste kiindumuse teisesse. Mõne inimesega elatakse ja töötatakse koos aastaid, ei leita tal mingit viga, ta võib olla ilus kui Venus, ent — teda ei armastata. Teist nähakse vaid kord — ja otsekohe tuntakse, et miski seletamatu lummus sind ta poole kisub. Selle kõige juures näitab mõistus selgesti kätte kõik ta vead ja aju vaekausil kaalub esimene selle uue sageligi kaugelt üles. Ta võib olla välise iluta, ta võib olla iseloomult täiesti vastuvõetamatu — ent ometi armastatakse teda, ja ei mitte seda, kes tema nii välimuse kui isiklike omaduste poolest mäekõrguselt ületab. Jah — kui palju asju on taeva ja maa vahel, mida ei oska seletada ükski teadus ega ükski tarkus!

Endel ja Raina vahetasid veel mõne üldise lause, poetasid neid üldise jutuajamise sekka, mille peateemaks oli, nagu ikka kuurordis, ilm, veesoojus ja lõbustused, ja nii lõppeski „Veronika“ pansionäride lõuna — Endeli arvates liiga kiiresti.

Noormees muutis aga oma arvamuse kohe, kui püstitõusnud Raina sõnas:

— Ons teil ka harjumuseks pärast sööki veidi puhata lebamistoolil?

Endel polnud iialgi pärast sööki puhanud lebamistoolil, selleks polnud tal kunagi aega. Sellepärast valetas ta seda suurima innuga:

— Loomulikult, preili Kajansoo. Ei suuda üldse kujutleda, et peaksin pärast lõunat ajama läbi lebamiseta.

— Oivaline. Mina niisamuti.

Raina kandis valget, karedast riidest kleiti, mis jättis käsivarred paljaks. Paljapäi, kergel, kuid kindlal sammul läks ta ees ning õnnelik Endel järgis talle. Maja lõunaküljel asuva laia katusealuse varjus asus pooltosinat lebamistoole, mis olid määratud kasutamiseks. Teenistusvalmilt haaras Endel kaks neist kätte ja jäi ootama, kuhu neiu eelistab valida nende puhkepaiga. Heites pilgu üle õla, kusjuures hurmav naeratus näitas tema pärlvalgeid hambaid, astus neiu edasi ja sammus üle ahta mururiba suurte, leherikaste puude varju.

— Tänan, lausus ta Endelile, kui see tooli maha pani ja korda seadis.

Tüki aega istusid nad vaikides, kusjuures Raina mõtlilikult vaatles Endelit.

— Ütelge, kust te teate, et mind polnud hommikupoolel rannas? küsis ta siis, puurides oma pilgu otse noormehe silmi.

Endel kohmetus toonist, mis kostis tüdruku häälles. Tõsiselt, jah, peagu liiga tõsiselt oli see öeldud.

— Otsisin läbi kogu ranna. See oli öeldud lihtsalt ja siirasti. Miski noormehe näos reetis ta tundeid, sest Raina nähtavasti kahjatses oma endist liiga külma tooni.

— Ja miks otsisite mind? lausus neiu.

Vaatamata teise tõsidusele Endel naeratas. Mõne hetke jooksul ta oli teinud läbi suure murrangu, terve siseheitluse, milles ta senised kogemused naiste kohtlemises ja jahe tagasihoidlikkus olid pidanud kiire, kuid otsustava heitluse romantilise Endeliga, kes oli armunud esimesest hetkest Raina Kajansoos-

se. Tema toon oli lõbusam, võiks öelda seltsimehelikum, kui ta vastas:

— Aga preili Kajansoo — uskusin, et säästate mind vastamast sellele küsimusele.

Ta võttis neiu käed ja naeratas veelgi, märgates Raina pärani silmi. Ärgu arvaku tüdruk, et ta on arglik, armunud narrikel!

Kui soovite teada, milline elusolend maailmas on kõige järjekindlusetum ja suurimaid ootamatusi valmistav, siis teadke, et see on armunud mees. Romantilisest unistajast mõirgavaks lõukoeraks muundumine on minuti murdosa küsimus. Iga tähelepanek, iga väike muutus vastaspooles kutsub esile reageeringu palju suuremas masstabis ja sageli on kohanemisvõime isegi nii painduv, et pool tundi hiljem võid sõnida suu ja sülega vastu sellele, mida tund varem ihust-hingest pooldasid. Mehe nägu oli üleni naeratus, soojust ja südamlikkust hoovav, kui ta neiu käsi oma tugevate, pruunide sõrmede vahel hoidis ja ütles:

— Teadsite seda juba eile, preili Kajansoo. Iga õige naine teab seda juba esimesel hetkel, ja kui t e i e pole õige naine — noh, siis luban end avalikult nimetada suurimaks narriks maailmas.

Neiu sulges silmad. Tema käed värisesid, kuid ta ei tõmmanud neid noormehe kätest ära. Nii hea, nii mugav oli istuda poollameskledes, tunda end hoiatavat ja hellitatavat — kas või hetkegi. Tasane tuulepuhang pani kahisema puuladvad ja lükkas kõrvale juuksekihara, mis oli langenud Raina laubale. Neiu avas laud.

— Te teate palju, härra Saarpuu... Kas mitte liiga palju?

— Ei. Noormees surus innustatult neiu käsi. Mitte liig palju. Usun vaid, et ma ei eksi selles, mida tean. Või on see nii?

Raina naeratas.

— Mida ootate siis veel minult? Peaksite suutma mõistatada ka minu vastuse.

— Suudangi! Miski neiu silmis andis Endlile julgust. Suudangi, preili Kajansoo. Kui mõtted oleksid kuuldavad, kui nad vormuksid sõnusse, siis ütleksid nad nii: see noormees, kes praegu nii häbematuult hoiab minu käsi, ei ole mulle just väga vastumeelt, ehkki ta on nii pealetikkuv ja häbematu. Aga tal on selleks ka pehmendav asjaolu, sest ta teab, et olen kõige hurmavam, kõige veetlevam noor daam, kes iialgi on sattunud ta eluteele. Ta on armunud minusse esimesest pilgust, märkasin seda juba eile, ja see andestab nii mõndagi. Heameelega võtaksin pihku ta juuksetuka ja sakutaksin pisut seda suurt poissi, aga ma ei tohi, sest ma olen hästikasvatatud noor daam.

— Härra Saarpuu... te evite head fantaasiat ja...

— ... ja kui poleks sama põhjust, mida äsja mainisite, nimetaksin teid selgeltnägijaks! lõpetas Endel neiu lause.

— Ei, mitte nii! Hoopiski mitte! Neiu naerhelises kui tuhm hõbe. Ehkki möönan, et esimene osa teie väidetest on tabanud märki, kuna just eriti kohmetu te ei ole. Aga ma pole teile pahane sellepärast, sest — jah, lubage minulgi olla veidi selgeltnägija — naistekütt te ei ole ka. Vastasel korral ei istuks ma üldse siin teiega.

— Preili Kajansoo, võtaksin mütsi maha teie ees, kui see mul peas oleks. Tõepoolest, naistega on mul väga vähe kogemusi ja peate sellepärast andestama, et ma selle asemel, et olla galantne kavalier, teid tüütan oma lobisemisega. Mul on nii hirmus kahju kadunud rüütliajastust, kus noormees võis oma kiindumust daami vastu väljendada sangarite-

gudes. Elaksin ma minevikus, siis laskuksin praegu ühele põlvele ja ütleksin: õilis neitsi Raina, ütle, mis pean ma tegema, et saavutada su soosingut? Kas pean minema sõtta ja tapma sada saratseenlast? Pean ma surmama lohe, kes elab teie lossi taga metsas, või pean tooma teile pesast noore lõukoerakutsika?

Raina ei vastanud. Ta looritatud pilk puhkas kuskil kauguses. Siis vabastas ta käed noormehe omist. Saledad, tugevad sõrmed haarasid Endeli juustest ja sasisid neid viivu. Noormees tundis sundi haarata tüdruku käed oma pihku, et katta neid suudlustega, ja olekski teostanud oma pöörase kavatsuse vaatamata asjaolule, et nad istusid pansioni aias ja et oli hele suvepäev, kuid neiu tõusis ja eemaldus. Kiirel, nõtkel sammul astus ta üle muru ja kadus rõdu kaudu majja.

Umbes samal ajal peeti Narvas, ühes kesklinnas asuvas kivimajas istungit. Ohvitserimundris, juba üle keskea olev härra, kelle õlakud näitasid kolonelleitnandi aukraadi, istus laua taga. Ta ees lebas mitu kausta, mille kaante alläärtel seisis rasvaselt trükitud: *S a l a j a n e*. Teine koosviibijaist, pikk, kuivetanud mees pruunis, tagasihoidliku lõikega ülikonnas, trummeldas närviliselt sõrmedega lauaservale. Mugavasti nahksesse klubitooli seadunult istus vanapoolne, juba hõbetama hakkavate juustega härra. Tema välimus osutas soliidsust ja ilme tema näol sundis aukartusele. Peale kirjeldatute viibis ruumis veel kolm meest, kes istusid teinepool lauda. Toa üht seinat kattis tohutu maakaart — kõiges muus sarnanes tuba tavalise kantselei või kontori-ruumiga, milliseid on igas linnas ja peaaegu igas ametiasutises.

— Niisiis, mu härrad, jätkas kolonel pooleliolevat juttu, näitavad kõik tähised, et on käimas põrandaaluse võrgu ümberkorraldamine. Kui varemalt püüti salaorganisatsiooni keskkohaks pidada pealinna, näib nüüd olevat toimunud reform sel alal. Mul on põhjusi arvata, et põrandaaluste raku-keste keskkohat asub momendil Narvas või kuskil ümbruskonnas. Vastuluure andmed ütlevad, et mõne aja eest on saadetud siia kaks osavat ja vilunud te-

gelast, kes on lõpetanud vastava propagandaülikooli ja evivad kogemusi oma alal. Et põrandaalune taktika on palju muutunud, seda teab igaüks meist. Nüüd paistab pealiskaudselt vaadates olevat kõik korras. Ei tehta lärmi, püütakse võimalikult hoiduda sattumast avalikkusele kõneaineks. Viimastel aastatel pole õhutatud isegi ühtki streiki ega töötakistust. Kõik see näitab, et võrk on punutud harvem, kuid tugevamatest niitidest. Alles mõni aeg tagasi suutsime tabada ühe lülikese sellest ketist, ja nagu te küllalt hästi teate, oli see lülikene osanud end poetada peaaegu meie endi hulka. Sellepärast tundubki minule praegune vaikus liiga kahtlasena selleks, et eht olla. Kogemused näitavad, et teatavad demonstratsioonid ei taotle muid sihte, kui ainult seda, et juhtida tähelepanu kõrvale peasjust. Ja just see, et viimasel ajal Tallinnas on levitatud riigivastaseid lendlehti jne., lubab oletada, et Tallinn praegu kaugeltki peasi ei ole. Miks oli vaja põrandaalustel pärast pikka pausi hakata tõmbama endile tähelepanu lendlehtedega, mis iseendast ju on kaunis lapsik eneseväljenduse vahend? Seades selle küsimuse, saame vaid ühe vastuse: selleks, et võimude tähelepanu juhtida Tallinnale. Nüüd edasi: miks on neil vaja juhtida tähelepanu sinna? Vastus: selleks, et kuskil mujal midagi ette võtta. Ja pahaennustav vaikus piiri ääres on sellele kinnituseks.

Nagu kuulsime härra komissari ettekandest akt nr. 48, on peetud kõiki selles rajoonis elutsevaid vähegi kahtlasi isikuid pideva salajase valve all. Vaatamata kõigele, ei ole leitud midagi kahtlast. Järelikult jääb üle oletada vaid kahte: kas mainitud tegelased on lülitatud välja põrandaalusest tööst, või on neil teada meie kahtlused. Ma kardan viimast, sest kommunistide vastuluure tublidusest on küllaltki näiteid. Sealpool traataeda on teada iga samm, mis

meie siin ette võtame. Seejuures toimub informatsioon sellise uskumatu kiirusega, otsekui oleks neil kasutada telefon. Kinnipüütud raadiogrammid, mis osutuvad raskesti lahtišifreeritavaks, käsitavad asju, mida meie suurimas saladuses hoiame, sellise põhjalikkusega, et lausa imesta. Ja tõtt ütelda: ma ei suuda kuidagi suruda alla kahtlust, et siin, meie territooriumil, kas Ingeris või kuskil mujal Narva rajoonis, peab asuma põrandaalne raadio-saatejaam. Kuna jaam töötab lühilainel ja üha muudab selle pikkust, osutub jaam teadete jälgimine väga raskeks. Ainult juhused ja alatine valvelolek toob vahetevahel mõne katkendi meie kätte.

— Härra kolonel, arvan, et teie oletus on pisut liiga julge. Olen juba aastaid töötanud siin rajoonis ja usun, et meie pool selline asi on võimatu. Kui salapärased raadiogrammid ilmuma hakkasid, lubasin esimesele, kes toob mulle andmeid saatejaama kohta, viissada krooni. Vaatamata põhjalikule tööle, mida tegid poisid, ei õnnestunud avastada midagi. On kindel, et saatja peab olema naabririigi territooriumil.

— Kas ei saa peilimise teel teha selgeks seda valusat küsimust? lausus sekka hallipäine vanahärra, kes seni vaikides oli kuulanud.

— Kahjuks mitte. Lühilaine-saatjat, kui see töötab pealegi väga lühikesel lainel, on peaaegu võimata välja peilida. Selleks peaksid olema liiga kallid ja liiga keerukad aparaadid, ja ka siis on tulemus küsitav.

Wanahärra noogutas pead. Hetke valitses ruumis paus, mille kestes kõikide pilgud olid suunatud vanahärrale. Viimane vaatas ühelt teiselt, otsekui veendudes, et kellelgi enam midagi ei ole ütelda. Siis võttis ta sõna.

— Väga lugupeetud härrad. Kuulanud ära teie ettekanded olukorra ja tehtud töö kohta, jääb mul

üle vaid edasi anda teile suurim tänu minu enese ja härra ministri nimel, kes mind on volitanud ja määranud juhtima meie tööd, mis sisaldab eneses tuhandeid ohtusid, kuid mis on vajaline riigi heaolule. Jätkake samas suunas, mu härrad. Pidage lahti silmad ja kõrvad, sest üldine välispoliitiline olukord nõuab, et väikeriigid eriti valvsad oleksid, vastasel korral võib saabuda vägagi ebameeldivaid üllatusi. Teame, et võime tugineda ainult oma jõule. Illusioonid üldisest rahust ja julgeoleku kindlustamisest on vaid seebimullid, seda kõike näitab küllaldase selgusega viimase paari aasta sündmustik. Härra kolonel, samuti ka teie, härra komissar, pälvite väärilist tunnustust tehtud töö eest. Aga peapõhjus, miks sõitsin isiklikult siia, et nõutleda teiega, ei ole praegu mitte selles, millest äsja lõpetasime rääkimise, vaid minu tähelepanu on pöördunud asjadele ja sündmustele, milliseid me seni üldse ei arvestanudki.

Üha enam ja enam viimasel ajal olen mõtelnud olukorra üle meie vabariigi kirdenurgas, Eesti-Ingeris, kus juba meie iseseisvuse algaastaist alates on keenud äge suursoomluse propaganda õilsa hõimuaate lippude all. See propaganda on mõnelt poolt nii aktiivne, et eestlane end Ingeris enam mugavasti ei tunne, vaid mingi teise järgu kodanikuna. Teate ju hästi, et näiteks Kallivere soome õppekeeleaga algkooli juurde saadi eesti klass luua alles pärast pikki keerdkäike, kui juba avalik hääl asja kohta sõna võtma hakkas. Ja kõige selle juures on selgitatud et isikuid, kes valitsevad soome keelt, on kogu Eesti-Ingeris vaid mõnikümmend! Tugevast keskkohast juhitud propaganda aga suutis meelitada suurema osa kohalikke elanikke, ingerlasi, oma suursoome lipu alla. Jälginis pidevalt Ingeri sündmusi. Aastate kestes siit-sealt tähelepanekuid kogudes nägin,

et n. n. suursoome liikumine, mille juhtiv keskkohd asub ametlikult Soomes, ühe akadeemilise ühingu juures, võtab oma hõimuülesandeid vägagi vabalt. Valdavam protsent Ingeris toimitud mõrvadest, pusitamistest, avaliku rahu rikkumistest ja kaklustest sünnib rahvuslike vastuolude pärast, nagu mainivad igal üksikul juhul ajalehedki. Soomlane ei salli venelast. Öeldakse „perkele rüssä“ ja veri voolab. Eestlane on nende silmis überrahvustaja, despoot, kes surub ingerlast, püüab teda kiskuda välja ta kodumullast, lahutada emast — Soomest. Neil põhjusil on tekkinud Ingeris vihavaen rahvuste vahel, ehkki kõik on võrsunud ühest ja samast tüvest, ehkki ingeri venelane, ingeri soomlane ja ingeri ingerlane on ühe ja sama rahva pojad, kelle vahel erinevaks tunnuseks on vaid usund või mõni suu vähemtähtis tegur. Kas ma räägin õieti, härra komissar? Teie tunnete siitnurga olusid paremini!

Komissar noogutas jaatavalt.

— Nii. Et lühidalt teha — mul tekkis kahtlus kõige selle kohta. Esiteks: mispärast peab hõimutöö eesmärgiks olema vihavaenu ja sallimatuse külumine üksikute rahvakihtide vahele? Teiseks: mis huvi peaks olema soomlastel selle mõne tuhande ingerlase vastu, kes elavad meie riigi piires, kaugel eemal Soomest, et neile nii väga püütakse sisendada nende kuuluvust soome rahvusesse, kuna ometi ingeri-isuri keelemurre, mida räägitakse Eesti-Ingeris, on peaaegu võrdselt lähedane niihästi soome kui ka eesti keelele? Ja kolmandaks: mis huvi on Soomel teha tuska Eestile, kuna ometi mõlemad rahvad on alati saanud teineteisest aru ja neid seovad sidemed, mis on tugevamad kui tindiga kirjutatud lepingud?

Kõneleja vaikis hetke. Kuna ükski koosviibijaist sõnagi ei lausunud, jätkas ta:

— Mu härrad. Nägime, et soomluse ja hõimutöö nimel on kestnud Ingeris kogu aeg vastuolude külvamine rahvakihtide vahele. Võtame selle tööga endile aluseks ja jätkame loogilist järelalusprotsessi. Meie teame, et kui on ilmnenud mingi seik või nähe, mille alglatet tahame leida, toimime vana ja aksioomilise reegli järgi: katsume leida, kellele see on kasulik, kelle huvides see sünnib.

Võtame kõigepealt Soome, kui riigi, kelle nimi on ametlikult seotud kõneall oleva küsimusega. Mis kasu saab Soome Ingeri suursoome liikumise vee-segamistest? Mis huvi on soome rahval ja riigil selle vastu, et Eesti-Ingeris ei kustuks rahvuslikud vastuolud? Mis huvi on Soomel tekitada meie riigis segadusi ja korratusi?

Mitte mingisugust! on ainus vastus. Meie riigi piirid ei puutu kokku. Eesti-Ingeri kuulub meile, on osa meie territooriumist. Kas siin igapäev soome-meelsed „venelasi“ ja eestlasi maha notivad või vastupidi, sellest pole soomlastel sooja ega külma. Paratamatult kõik tunnused viitavad ühele teisele tegurile, kelle huvides on, et meie piirimaal kestaksid segadused ja vastuolud. See on võim, kelle ülesandeks on tekitada segadusi, võim, kes näeb oma missiooni selles, et kõik kääriks, pulbitseks, oleks häälstatud kehtiva korra vastu.

Mu härrad! Olen teinud küllalt pika sissejuhatuse, et tuua esile väite, mille olen püstitanud enesele: kas ei juhita seda lakkamatut urgitsemistööd suursoomluse nimel mitte kolmandalt poolt ja kas Eesti-Ingeri soomluse eestvõitlejad pole mitte kommunistide teadlikud või ebateadlikud käsilased? Millega muidu seletada seda lausa imeks pandavat järjekindlust, millega üha õhutatakse ja süvendatakse vastuolusid ja rahulolematust Eesti-Ingeris? Selline töö maksab ometi ka midagi, kui seda teostada aas-

taid. Ja sellepärast — mu härrad, kas ei tuleks meil pisut vaadata meid ümbritsevaile asjadele teisest küljest ja hakata uurima ka teisi nähteid — ka selliseid, millistele me seni mingisugust tähelepanu ei pööranud. On küllalt kogemusi, mis näitavad, et süütuim juur võib olla ürgpõhjuseks mürgiseimale viljale.

Tükk aega valitses ruumis vaikus. Igaüks oli süvenenud kuuldusse, niivõrd uudne ja üllatav oli see.

Siis veidi hiljem hakati vahetama arvamusi, milline tegevus jätkus poole ööni. Kell Narva vana raekoja tornis oli juba ammu löönud kaksteist lööki, kui kooslnud isikud laiali valgusid. Nad kadusid märkamatuks, üksikult ja paaridena. Viimase paari moodustasid komissar ja üks nooremaid koosolekust osavõtjaid, poliitilise politsei assistent Laevere. Ta suitsetas mõttlikult paberossi.

— Vanal on õigus, lausus ta komissarile pärast seda, kui olid läinud koos pika tänavavahe. Võib-olla olemegi kulutanud kogu oma tähelepanu sääskedele, kuna elevant võib rahulikult sirutuda päikeses. Vaja seda asja õige pisut vaadata...

Komissar noogutas tummalt pead. Järgmisel tänavanurgal nad lahkusid.

7.

Kaunis ja härrandlik on päikese loojang Narva-Jõesuus. Piki tuhmi liivaranda, mille vastu veerevad tasase kohinaga lahelt kulgevad hõbedased laineseljad, saalib igal õhtul tuhandeid inimesi, korvtoolid ja lebamisasemed ning hämarduv mestaalunegi on tulvil suvitajaid, kes ei raatsi lasta minna kaduma seda kaunimat vaatemängu. Otse merre vajub karmiinpunane päikeseketas, muutes Soome lahe sulakullaks, mis hiljem võtab üha tumedama ja tumedama värvingu, kuni lõpus on rikkalikust värvidemängust säilinud vaid joon lillat üle horisondi, joon, mis on nagu kauge kaja eelnenule.

Samal ajal on metsaalune ja rand mähitud juba öisesse pimedusse. Liival jalutavad veel sajad inimesed ja vesi läigib tuhmilt; tema taustal näivad inimesed varjudena, kuid metsa all — seal on peaaegu kottpime. Rannakohviku sajad tulisilmad jätavad unustamatu mulje ja Capriccio värvilised reklaamtuled meenutavad lõunamaad. Nii kaunis ja nii lebe on selline õhtu, et paljud ja paljud ei raatsi minna koju, vaid poolsuletud silmi istuvad oma pingil või korvtoolis, unedes keset seda Põhjamaa karget suveloodust, millele Looja ja inimesed on annud nii palju soojust ja ilu.

Endel Saarpuu ja Raina Kajansoo istusid Rannakasiino kohviku terrassil. See mahajäetud, üksildane paik oli neile kui loodud — eriti õnnitles end Saar-

puu idee eest, mille ajal ta neiuale oli teinud ettepaneku, seal veidi jalgu puhata ja päikeseloojangut vaadelda. Nad olid jalutanud piki randa kaugele Meriküla poole, ja see oli olnud ilus matk. Endel tundis end õnnelikuna, ja ehkki nad vahetasid vaevalt mõne üksiku lause, tajus noormees, mis nende vahel üha tihenes ja süvenes, — see nähtamatu kontakt, mis seob kaht inimest. Nüüd istusid nad Rannakasiino terrassil, üsna nurgas, ja nende ümber ei olnud ühtki inimest. Sellest peale, millal avati moodne Rannakohvik mõnisada meetrit eemal, oli veel vaid üksikuid, kes otsisid õhtutunnil üles kord nii moes olnud Kasiinokohviku lahtise rõdu.

Ilm oli juba üsna pimenenud ja rannal jalutajad paistsid veel vaid ähmaste siluettidena kaldavee vaevuhelendaval taustal.

Raina, kelle juukseid kattis valge barett, tõmbas mantlikrae koomale. Nõrk valguskuma kohviku siseruumi akendest langes tema näole.

— Peaksite sulgema mantlinööbid, lausus Endel hoolitsevalt. Võite külmetuda.

Raina naeratas. Ei usu. Ta raputas pead ja ta sügavalt kõlas pehmelt kui tšello. Mäletan suvesid, kus mu meeldivamaks naudinguks oli kõndida paljajalu kastemärjal niidul. Jaa — ühe korra sain ka nohu, kuid see ei teinud midagi. Kas olete katsunud kunagi teha nii: võtta kingad ja sukad jalast, minna jõe äärde hilisõhtul, kus kõik on nii vaikne, et peale üksiku öölinnu huike ja rohutirtsude saagimise võid kuulda omaenese südamelööke. Kõndida põlviniulatavas rohus, tunda end osakesena kaunist maailmast, imeda endasse suveöö kallistavat leebust.

Endel võttis nagu kogemata Raina käe. See oli jahe, ja noormees tundis, kuis neiu sõrmi läbistas hetkeks tuksatus, nagu tahaksid nad vabaneda Endeli tugevate sõrmede vangistusest, kuid siis lõtvus

hetkeline vastupanu ja kitsas, energiline käsi jäi le-
bama noormehe pihku.

— Preili Kajansoo — tuletasite meelde minulegi
ilusaimat aega poisikesepõlvest. Palun, palun jutus-
tage veel. Rääkige mulle oma kodumaast, oma ko-
dukohast. Ammu, ammu enam pole keegi rääkinud
minuga muust peale ärril või tõhe puutuvate asjade.
Viige mind oma kujutelmale üle selle lahe, mille vär-
viküllust äsja imetlesime, võtke mind käe kõrvale
ja kandke oma kodumaa kastevärsketele niitudele.

— Millest arvate, et olen soomlanna?

Endel vaatas neiule hämmastunult otsa. Millest?
Teie nimi, teie keel — valitsete küll sujuvalt ja puh-
tasti eesti keelt, kuid pehme „s“ reedab teie päritolu.
Juba esimesel hetkel, kui nägin teid, olin veendunud,
et olete soomlanna.

— Eksite. Raina naeratas nõrgalt. Kui tahak-
sin viia teid kaasa oma maale, olgugi vaid kujutel-
mas, peaksite võtma hoopis teise suuna. Vaadake...

Ta pööras enese toolil veidi vasemale, kusjuures
ta juuksed, mis rikkalikkude lokkidena kaelale ja õl-
gadele langesid, puudutasid Endeli palet. Noormees
surus end vaistlikult lähemale, nii et neiu peaaegu
ta õlale toetus.

— Vaadake sinnapoole, härra Saarpuu. See mets,
mis on uppunud ööhämarusse — selle taga on minu
kodumaa. Hommiku esimene koiduviir tõuseb sealt,
päike kerkib naeratades taeva ja toob mulle esimesi
tervitusi nendelt niitudelt ja väljadelt, kus jooksin
lapsena. Sinna peame minema, kui soovite tulla
minuga kaasa.

— Venemaa!

— Ei. Raina naeratas jälle oma nukrat naera-
tust, mis hakkas valguses näis Endelile nii ebamai-
sena, et meenutas madonnat ammunähtud pildil. Ei.
See pole Venemaa, ehkki traataed seda tõendab.

Ingeri on seal, suur ja avar Ingeri, mis ulatub Karjalast Narva jõeni. Maa, mille elanikest vaevalt paar tuhat võib nautida vaba ja muretut elu siinpool piiri, väikeses nurgakeses Rossoni kallastel. Maa, mille elanike enamik on tagakiusatav rahvas, kelle asulad on vägivaldselt tühjendatud, kes on veetud laiali suure Venemaa tundratesse ja lagendikele. See paljukannatanud maa on minu kodumaa ja selle õnnetu rahva tütar ma olen. Olen inimene, kellel pole kodumaad, kes peab orvuna ulualust otsima võõra katuse all.

— Miks võõra? Teil on ju kodu — Eesti-Ingeri. Maa, kus voolab kaunis Rosson. Ta on küll väike, see maa, kuid ikkagi Ingeri. Kas ei armasta teie seda nurgakest, et te ei suuda tunda end kodus?

Noormees tundis, kuid värin läbistas neiu keha. Peeaegu sosinana kõlas Raina hääl.

— On vahe armastada ja olla õnnelik. Teie, eestlased, armastate oma kodumaad ja olete õnnelikud. Minagi armastan, armastan iga lapikest, iga killukest sellest maast, mis on säilinud siinpool traati. Mida väiksem on su kodu, seda palavamalt pead teda armastama, nii on südame käsk. Kuid — kas saate olla õnnelik, kui mõtlete teistele? Kui olete paari inimesega pääsnud hukkunud laevalt ja palju teisi, teie sugulasi, sõpru, kes südamele kallid, on uppunud, kas saate olla õnnelik sellele mõteldes, kas suudate tunda rõõmu oma pääsmisest?

Endelit hämmastas see tundeküllus, see looduslik, võltsimatu temperament, mis väljendus neiu sõnades. Millise hinge evib see naine! Hoopis teine maailm, ainulaadne ja seni kogenematu avardus Endelile. Tahtmatult kerkis tema kujutelma assotsiatsioon minevikust, hetki, millal oli jutelnud samuti mõne neiuaga. Uusimad šlaagerid, bridž, mood

— sellest kaugemale ei olnud ulatunud kõneteema. Ning nüüd too kummaline tüdruk oma olemusega, kes oli vallutanud ta hetkega, tungides pähe kui raske, vana vein.

Raina istus poollameskledes, toetunud tugevasti vastu Endelit. Nii ei olnud ta enam too sädelev amatsoon, kellena oli paistnud noormehele eile, tugev ja tahteküllane naine, kes saavutab kõik, mida tahab, vaid õrn, habras olend, kelle peaksid kui väriseva linnupoja suruma oma südame vastu ja soojendama oma hingeõhuga.

Tasa ja õrnalt Endel pööras enda poole Raina näo. Neiu silmad olid pooleldi suletud, pikad, tumedad ripsmed varjasid pilku, mis hetketi võis olla tasasena helkiv, hetketi sametine, unistav; meri laulis vaikselt oma õist laulu; eemalt, rannakohvikust kostis igatsev tangoviis. Kui kaunis on öö, kui ilus on elu! Kui jumalik on tunda südames kevadet ja noorust. Kõik need mõtted läbistasid Endeli aju ainsa hetke jooksul.

Siis avas neiu silmad. Nende pilk vaatles noormehe tõmmu ja peenejoonelist nägu, ta erutusest värisevaid huuli ja silmi, milles peegeldus maailm unelmaid, maailm ootust.

Tasa, kuid kindlasti Raina vabastas enese.

— On hilja juba, lausus vaikselt. Lähme, mu sõber — oli nii ilus õhtu.

Nad läksid käsikäes ja vaikides, kuid see vaikus tundus Endelile kaunimana igasugustest sõnadest. Praeguses meeleolus, tundis ta, poleks ta võimelise negi millestki loogiliselt rääkima.

Koduuksel, kui Endel oli Raina saatnud majatiiva juurde, kus asus neiu tuba, Raina lõpetas vaikuse.

— Millest mõtlete, härra Saarpuu?

Vaikus oli sellele vastuseks. Möödus hulk hetki, enne kui noormees kummardus neiu poole ja lausus:

— Mõtlen teist. Milline kummaline ja ainulaadne tüdruk olete — andestage mulle see väljendus. Kas leidub maailmas inimest, kes usuks, et me pika õhtu kahekesi olles rääkisime vaid teie kodumaast? Millist sisemist jõudu ja tuld peate küll evima ja kuidas olema kiindunud oma maasse! Ütle site, et eestlane armastab oma kodumaad. See on tõsi, kuid ma kardan, et alles pärast iseend. Esmajoones armastab ta ennast ja siis kodumaad. Teie aga olete kui ilmutus ajalooraaamatu lehekülgedelt, Orleani neitsi 20. sajandi raamis. Kes olete, juurdlesin ma teel. Ma ei suutnud mõtelda ainustki mõtet lõpuni. Andestage mu pikk jutt ja pealetikkuvus, kuid olen juba kord selline, kes ei hooli etiketist, kui kõneleb süda. Millal see ka ei oleks ja mis see ka ei oleks, kuid kui iial vajate midagi, mille teostamine on inimesel võimalik, siis teadke, et on üks, kes igal hetkel on valmis teile oma võimeid pakkuma. Kui see ei oleks nii lõpmata kulunud ja nii lõpmata labane, siis ütleksin: „... sest et teid armastan.“ Nii aga — andke oma käsi!

Noormees surus Raina ulatatud kätt tugevasti. Neiu astus sammu rōdutrepile ja avas ukse. Siis pöördus ta.

— Küsisite, kes ma olen ja pakkusite mulle oma abi. Heaküll, kuulake siis... Neiu hääli oli jälle vaid sosin, kui ta vibuna ettepoole kallutatuna, noormehe silmi vaatas ja lausus, iga sõna aeglaselt ning selgesti rõhutades:

— Olen Pelgui tütar, viimne oma soost. Ja võibolla vajan teie abi juba üsna pea.

Klaasruutude tasase klirinaga sulgus uks Raina järel. Endel seisis veel minuti, vahtides lahkunule järele. Siis läks ta pead raputades oma toa poole, tundes ennast väljaspool reaalsust. Nii kummalised olid elamused, mis algasid tema tänavusel suvitusel.

8.

Järgmisel hommikul einestama minnes nägid pansion „Veronika“ elanikud, et üks kaassuvitajaid, mereväeleitnant Laas, oli lahkunud. Ta kohal istus uus pansionär, elavaloomuline blond noormees, kelle pruunid sarvprillid ja veidi lohakas ülikond muutusid, nagu nende omanikki, kohe kõigi tähelepanu keskpunktiks. Uus härra, loodusteaduse doktor Ereval, lobises alalõpmata, pöördudes kord ühe, kord teise lauasistuja poole. Tema sundimatu lõbusus ja huumor kiskus kaasa, ehkki noore doktori välimus polnud just salongilõvi oma. Eineaja lõppedes teadsid kõik, et doktor Ereval on vast saabunud Inglismaalt, kus oli edasi õppimas, ja on kirglik kalastaja. Seitsekümmend protsenti tema jutust koosnes iga-sugustest kalalugudest, kus jutustaja ise oma spinningiga tegelane oli. Kuuldes, et Ereval juba oma Jõesuhu saabumise esimesel päeval kavatseb võtta paadi ja minna spinningit proovima, nagu ta ise ütles, leidus mõnigi, kes andis näpunäiteid kalarikkamate õngitsemispaikade üle. Muidugi said nad doktori ülevoolava ja ilukõnelise tänu osaliseks, ja kohvilauast tõustes oli kogu seltskonna meeoleu pisut ülevam — tavaliselt oli einetunni ainsaks domineerivalt kuuldavaks hääleks sööginõude tilin. Lõbus doktor töötas olla hea tujutegija ja seetõttu võitis kohe kõigi pansionäride südamed.

Kuna ka Saarpuu tundis huvi kalastusspordi vastu, sobis tema ja noore doktori vahel peagi elav jutt, ehkki Endeli mõtted olid Raina juures, keda ta ei jõudnud küllalt imetleda: neiu istus oma kohal tavalise sundimatusena, miski temas ei reetnud, nagu suhtuks ta Endelisse teissuguselt kui kõigisse. Ja ometi Endel uskus seda ja tundis end neiu käitumisest mõningal määral solvatudki olevat.

— Härra Saarpuu meenutab mulle sir Rider'd, kes tunamullu suvel Norras kaheksateist tundi järgimööda võitles viiekümnekilolise lõhega, nentis doktor, Saarpuule osutades ja laudkonna üldise huviga kuulates asus jutustama lugu inglise kalasportlasest, kellega ta koos Norra jõgedes oli kalastamas käinud. Kui suur on teie rekord, härra insener?

Endel pidi möönma, et ta seni peale ahvenate, särgede ja viidikate midagi tähelepandavat ei olnud saanud. Pealegi polnud ta kunagi hoidnud käes spinningit, vaid lihtsat latt-õnge.

— *Good heavens*, mida ma kuulen! hüüdis doktor nii, et kogu laudkond naerma puhkes. Doktor vahtis ühe otsast teise otsa ja laiutas koomilises arusaamatuses käsi.

— Ma ei leia midagi naerda. Kui teile, mu daamid ja härrad, tuleks vastu moodne ja igati *comme il-faut gentleman*, kes moodsa brauningu asemel kannab taskus 18. sajandist päritolevat eestlaetavat püstolit, oleksite sama üllatatud kui minagi praegu. Miks ei kasuta te spinningit?

— Ei oska sellist käideldagi.

— Oo, siis peate õppima. Spinningiloomine, mr. Saarpuu, kuulub tänapäeval ühe gentlemani samasuguste endastmõistetavate harrastuste hulka kui bridž või inglise valss. Aega siin suvitamisel ju leidub — millal sooritaksime väikese prooviõngitsemise? Võiksin olla instruktorigi, kuigi ma ei tea,

kas Narva jõe kalad evivad minu ja mu püügiriistade vastu küllaldast respekti.

Naerdes leppisid noormehed kokku, et lähemal päevil sooritavad ühise spinningretke Narva kose alla ja naasides varustavad „Veronika“ pansioni vähemasti kolmeks päevaks värske forelli ning lõhega. Doktori ja inseneri pooleldi naljatledes koostatud kavatsus leidis kogu pansionipere üksmeelset heakskiitu.

Ehkki Endel võttis osa üldisest keskustelust oma tavalisel, sundimatul kombel, ei saanud ta midagi parata, et mõtted olid kinni Raina küljes. Olles pärast hommikueinet taas oma toas, mõtles ta neiu sõnadele, mis olid jäänud ta kõrvu kui lausumine mingist teisest, talle tundmatust maailmast. Olen Pelgui tütar, viimne tema soost... Pelgui tütar... Mis või kes on Pelgui? Endel oleks küsinud seda eelmisel õhtul, kuid neiu lahkus nii ruttu ja hilisõhtune tund oli loonud harda meeoleolu, milles kõik kaine ja loogiline taandus hämarasse ebareaalsusse.

Pelgui tütar — see ei ütle temale, Saarpuule midagi. Ometi tahab ja peab ta saama teada kõik neiuust. Mida oli Raina õieti rääkinud eelmisel õhtul? Valge päeva ajal sellele mõteldes leidis Endel ainult üht: ta on ingerlanna. Järelikult: Pelguid tuleb otsida Ingerist. Ons' see mõni võimas sugukond? Tähtsamaid vaimu- või kultuuritegelasi? Endel ei teadnud midagi. Ta ei teadnud õieti kuigi palju Eesti-Ingerist, kübetki enam kui iga keskmine lehelugeja. Sellepärast viis esimene käik sel hommikul Saarpuu Narva-Jõesuu raamatukogusse, kus lehitses nimistut, soovides leida midagi Ingerisse puutuvat. Kahjuks aga ei suutnud ta leida vähi- matki. Neiult küsida — ei, seda ta ei soovinud.

See oleks hävitanud kauni õhtu hapra lõpp-akordi, akordi, mida Endel kõigest südamest soovis säilitada.

Sel päeval Raina lõunale ei ilmunud. Ehkki see Endelit väga häiris, et lasknud ta seda millegagi välja paista. Näiliselt muretult lobises ta doktoriga, kes küllalt vaimustavail sõnul ei jõudnud kiita Narva-Jõesuu ilu ja elamistingimusi.

— On lausa skandaalne, et selline pärl ei evi suuremat rahvusvahelist kuulsust, pahandas ta. See jumalast õnnistatud paik on ju lausa raha-auk, kui osatakse äratada tema vastu suure maailma turistide huvi.

— Vahest on ta ehk liiga kaugel suurmaailma liiklemisteest?

— Mis tähendab rahamehele kaugus! Reklaami ei ole, vaat mis. Kogu maailm on ujutatud üle Itaalia turismireklaamiga, Veneetsia, Pisa, Capri ja Napoli — neid nimesid korratakse kõikjal kuni nad jäävad peatuma ka kõige puisemasse ajju. Olen matkanud paljudes kohtades, kuid ühegi reisibüroo ega laevakontori seinal ei näe sa ühtki plakatit, mitte kuskil ühtki brošüürikest, mis näitaks inimestele, mil-liseid kohti evib Eesti. Lihtsalt skandaal!

Saarpuu pidi siin andma temperamentssele doktorile õiguse, kuigi teatavate reservatsioonidega.

— On ju meie turismiasjandus üldse korraldamata ja hakkab alles nüüd, viimasel ajal, lapsekingadest välja jõudma. Küllap tuleb aeg, millal Narva-Jõesuu on ehitatud välja — ei siis jää tulemata ka turistid.

Nii see jutt lõppeski, ja Endel siirdus oma tuppa. Veerand tundi hiljem koputati tema uksele. Tuli doktor Ereval.

— Vabandage, palun, naeratas ta. Mulle räägiti, et Rossoni jõgi pidavat olema kalarikas. Kas teil juhtub olema aimu, kus kohal võiks leida In-

geris ööbimisvõimalusi. Kas Karstlas, Kalliveres või Vanakülas? Kuskil peab seal olema isegi mingi turistidekodu?

Vaatamata oma mõtetele, mis olid tegelenud kogu aeg Rainaga, Endel ei saanud suruda maha naeratust.

— Armas härra doktor, juba viis, kuidas esitasite oma küsimuse, näitab, et tunnete Ingerit paremini kui mina. Mul pole aimugi, millised külad seal asuvad, rääkimata muust.

Doktor kratsis kõrvatagust.

— Pagana pihta — kui kahju, et geograafia- ja ajalooteadmised ei aita leida öömaja. Tuleb vist suvitusbüroost järele küsida.

— Kas tunnete hästi Ingeri geograafiat ja ajalugu?

— Muidugi — teoreetiliselt nimelt. Olen studeerinud seda palju, aga Ingerisse pole seni saanud jalgagi, alles nüüd mõtlen teha tasa seda kaotust. Võtsin kaasa Ingerisse puutuvat kirjandustki niipalju kui kätte juhtus. Kas olete kuulnud midagi Kuradimäest? Ei? See on huvitav... Mägi, õigemini suur, kõrge, metsaga kaetud liivaluude asub Rossoni vasemal kaldal, Vaiküla kõrval. Vabadusõja ajal löödi seal suuri ja otsustavaid lahinguid. Mägi ise aga olevat tekkinud vankrist.

— Vankrist?

— Täpselt nii, naeris doktor. Vanajutu järgi olevat mister Kurat kord sõitnud oma vankris piki Ingerit. Halva tee tõttu põrunud aga vanker pooliks. Tagumine pool ühes kahe rattaga jäänud lebama Väiküla taha ja sellest tekkinudki Kuradimägi. Kurat ise aga sõitnud edasi, pole vankri purunemist märganudki. Kui ta siis kord end ümber pööras ja nägi, et vankri taguosa puudub, ei viitsinud ta enam seda otsima minna, vaid jättis oma pooliku sõidu-

riista ingerlastele. Sellest peale kasutataksegi Ingeris sõiduks peamiselt kaherattalisi kaarikuid ja nii olevat see komme säilinud tänaseni.

— See on huvitav. Mõõnan, et minagi ei ole ükskõikne selle maanurga vastu.

— Suurepärane. Sel puhul palun — minu raamatud on teie käsutuses — õppigem enne põhjalikult selgeks kõik Ingerisse puutuv ja alles siis mingem kallale Rossoni kaladele. Eks ole?

Doktoril oli tõepoolest kaasas kohvrike raamatutega, millest Endel valis välja Mannise „Soomesugu rahvad“ ja ühe soomekeelse leksikoni, mille tiitelleht oli — nähtavasti raamatu rohkest tarvitamisest — kadunud. Istudes hiljem üksi oma toas, lehitses ta kannatamatult raamatut ja tundis värisevat oma käsi, kui P-tähe all leidis peagi nime: P e l g u i. Käes oli see, mida ta oli otsinud!

Põksuval südamel Endel luges:

Pelgui. Ingerlaste päalik, kes teotses liidus vene vürsti Aleksander Nevskiga. Võttis oma ingerlastega osa Neva jõe lahingust aastal 1240, hiljem sai ülesandeks kaitsta Soome lahe kagu- ja idakallast rootslaste vastu. Oli Venemaa tugevam liitlane ja talle allusid ingerlased, isurlased ja vadjalased kuni Karjala lõunapoolsete hõimudeni...

Leksikon vajus Endeli põlvedele... Olen Pelgui tütar, viimne tema soost,“ kõlasid kõrvus Raina sõnad. Niisiis — viimne Pelgui, Ingeri ainsa ajaloolise kuninga järeltulija...

Ingeri kuningatar!

Eilne õhtu kerkis Endeli vaimusilmade ette kõigis üksiasjus. Millise summutatud kirega oli see tüdruk rääkinud oma kodumaast, milline tagasihoidud rahutus ja valu oli kostnud tema häälest. Nüüd mõistis noormees mõndagi, mis talle seni peamurd-

mist oli tekitanud, nüüd taipas Endel ähmaselt sedagi, mis selles tüdrukus teeb ta nii erinevaks kõigist neidudest, kellega tal oli olnud kokkupuuteid elus. Kas oli see valitsejaveri, Pelgui kuninglik vaim, mis kandunud läbi seitsme sajandi, üle kahekümne inimpõlve? Kas oli Raina säilitanud oma tõu puhutuse, kas väljendus temas ingerlase, selle temperamentsema soomesugu hõimu verepuhtus, rass?

Kõik võis olla. Valitsejate veri ei segune kergesti, ja kui Pelgui järeltulijad olid olnud kõik taolised Rainale, sugukonna viimsele võsule, siis võis seda juba uskuda.

Samal hetkel sähvatas häiriv mõttekild läbi Endeli aju. Raina vend! Kuis võis neiu ütelda, et on viimne võsu Pelgui soost, kui tal ometi oli vend? Selline ebasümpaatne, Rainaga sugugi mitte sarnlev olend!

Mõtted Endeli peas ruttasid metsiku kiirusega. Vaistlikult taipas noormees, et siin oli miski, mis polnud korras. Kas neiu valetas talle õhtul? Vaevalt suutis Endel seda uskuda. Ei, see oli võimata. Järelilikult ta valetas kuurhoones ja noormees ei olnud Raina vend. Miski Endelis ütles, et see viimane oletus oli õige.

Tulvil segaseid tundeid, noormees uinus. Kell oli juba kaheteistkümnel.

Tugev idatuul möllas maal ja merel. Oli üks neid juuliöid, mil taevas on kaetud ruttavate pilvedega ja metsaalune nii pime, et võõras peab hoidma käsi kaitseks ees, kui tahab astuda sammu edasi. Mets, madal lodumets kidurate mändidega, tihedad võsad jändrikke sookaski ja leppi laiub üle Narva valla idapiiri põhjast lõunasse. Vaid üks lage võõt lõikab pooleks selle madalmetsa — piirivöönd. Kummalgi pool piiri on kõik puud ja põõsad maha raiutud, nii, et tihe, kolmekordne tohtu ämblikuvõrguna läbipõimitud okastraataed kulgeb kui kummaline vöökiri lagedaksraiatud maapaelal merest Peipsini. See on aed, mis lahutab Ida Läänest, ühe maailma teisest. Piirivöö, mis maakaardil on märgitud paksu, punase joonena. Ent see on joon, mis nii paljude kurbmängude sündmuspaigaks, joon, mis üha näeb oma ümber salajast, kuid seda vihasemat võitlust, verd ja reetmist. Öö kätte all liiguvad varjud, kes ei näita endid päeval. Öö varjavesse üska matavad endid salapärased jõud, kelle tegevuspaigaks on piiriäär, sest öö ise — see ei reeda kedagi. Ainult piirivalvuri terav silm või ebaõigel kohal lausunud kogemata sõna võib paljastada mõnegi kaardi, mis muidu jääks alatiseks peidetuks nende eest, kelle eest on vaja peita.

Ent — on saladusi, millistelt pole suudetud tõsta varjavat ööloori. On kurbmängusid, mis on jäänud

kaasajale mõistatuseks. Üks selliseid on lugu Leander Reijost, mehest, keda hüüti kord Ingeri kuningaks. Leander Reijo oli Eesti-Ingeri silmapaistvamaid tegelasi, üks neist harvadest ingerlastest, kes on tõusnud oma isiklike omaduste tõttu välja paistvale positsioonile. Ta oli mitme kultuurorganisatsiooni esimees, kaitseliidu pealik. Enamlasi vihkas see mees kui surma.

Ühel ööl kadus ta jäljetumalt. Ta oli viidud üle piiri vägivaldselt, nagu selgitasid juurdluse puudulikud andmed. Ent see oli ka kõik. Kuidas sündis see, mismoel, millisel peamotiivil — kõik see on jäänud saladuseks tänapäevani. Milline saatus sai talle osaks?

Kohapeal tekkis hulk kuuldusi, üks õudsem kui teine. Leidus neidki, kes tembeldasid Reijo kommunistide käsilaseks ja uskusid olevat ta saanud Venes komissariks. Ent verejäljed ja mitmesugused muudki vastuoksused ei lase tuua mingit selgust sellesse segasesse lukku. Leander Reijo kadumine on jäänud salapärasemaks juhtumiks Vene piiril, juhtumiseks, mille õiget iseloomu ja palet võidakse vaid aimata, mitte aga teada.

Ent kuipalju sünnib piiril teisigi asju, millest avalikkuse kõrva puutub vaid harva-harva mõni, suu-remaid laineid lööv!

... Eesti pool piiri, mõnisada meetrit siinpool traataeda, mättalise metsavõsa all küürutas kaks inimkogu. Pimeduses ei võinud seletada nende nägusid, kuid jalas olid neil pehmed, pikkade säärtega saapad, peas tumedad sonimütsid. Mehed varjasid endid hoolikalt iga puu, iga maapinnakühmu varju, nii et teravaimgi silm poleks näinud nende liikumist eemalt.

Kumbki mestest ei vahetanud sõnagi. Näis, et

nad liiguvad ettekavatsetud plaani järgi ja et siht on kummalgi teada.

Jõudnud pooleldi roomates, pooleldi küürakili umbes viiekümne meetri kaugusele traataiast, vanem meestest sosistas:

— Oleme saabunud liiga ruttu. Peame ootama siinsamas, muidu võib koer meid avastada.

Noorem mees noogutas vaevumärgatavalt pead. Mõlemad roomasid tihedamasse võsastikku, kuhu jäid kõhuli lamama.

— Üle veerandtunni on aega, lausus taas vanem, olles vaadanud oma käerandmel asuvat vorsvornumbri lauaga kella. — Hoiatage kõrvad lahti.

Vilunud kõrv võinuks mõlema räägitavast vene keelest järeldada, et ainult vanem oli venelane, kuna nooremal kostis ilmsesti välja terav ingeri aktsent.

Kell venelase käerandmel näitas täpselt viis minutit üle kaheteistkümne, kui Vene poolt piiri tagant kostis öökulli huikamine. Kuna tuul mühises puudes, oli huige vaevu kuuldav ja piirivalvur, kes koerast saadetuna tegi oma tavalist ringkäiku mööda Eesti-poolset piiririba, et pööranud huikele mingit tähelepanu. Küll aga muutus samal hetkel tähelepanelikuks piirivalvekoer, kes kõrvad kikki ajas ja urisedes vasemale vaatas.

Valvur seisatas. Tõepoolest: vasemalt kostis hääli, nagu rebiks keegi okastraati. Kiirel sammul piirivalvur ruttas kuuldud häälte suunas.

— Nüüd on aeg! sosistas põõsas asuv venelane oma nooremale kaaslasele. — Piirivalvur ruttas eemale, sinna, kus traat krigiseb!

Häälletult naerdes sööstis ütleja püsti. Mõnekümne kiire sammuga olid mõlemad mehed traataia juures. Teinepool aeda askeldas mitu tumedat kogu. Midagi visati üle aia, üks pakk, kaks, kolm. Mütsahtades langesid visatud esemed maha. Vene-

lane ja ta kaaslane haarasid kandamid õlgadele ja kadusid tulnud teed võssa. Kõik sündis nii kiiresti ja hääletult, et salapärase kompsude üle traataia viskamine ja meeste kadumine metsa ei väldanud üle mõne minuti. Hingeldades raskest koormast liikusid mõlemad veesaabastatud kogud lääne suunas, kust läbi harveneva metsa paistis üksiku taluhoone ähmane siluett ainult siis, kui taustal juhtus pilvede vahelt nähtavale tulema laiguke hallikat öötaevast.

Majas juba oodati tulijaid. Kannatamatult peos olevat taskukella vahtides ja teraselt kuulatades seisis akna juures keskealine, mustaverd mees, kelle lihtsad külamehe rõivad terasemat vaatlejat siiski poleks suutnud veenda nende kandja kuuluvuses talurahvaklassi. Viisist, kuidas mees seisis, jah, kärsitust sammumisestki väikeses ruumis võis tähelepanelik vaataja teha järelduse, et siin on tegemist isikuga, kes kuulub sõjaväkke.

Juba kostsidki lähenevad rasked sammud. Võsastikust tulid nad, liikusid madalate, istutatud kuuskede rivi kõrval majanurgani ja jäid vaikseks. Siis kostis koputamine vastu maja seina. Kolm lühikest, kiiret lööki, paus, kaks lühikest. Rahuldatult avas toasolija ukse.

- Kõik korras?
- Just nii, kapten!
- Õhk puhas?
- Just nii!

Venelane ja ta saatja, rasked õliriidesse mässitud kandamid õlul, vankusid tупpa. Mõlemad olid porised ja määrdunud, nende laupadelt nirises higi ojadena. Venelane heitis kohe kuue seljast ja avas särgi rinnaesise, hakates endale käega tuult lehvi-tama.

— Mitte aega viita! lausus kaptenikshüütu asjalikult. Enne töö.

Kolmekesi võtsid nad pakid ükshaaval ja kandsid tahatuppa. Kapten läitis laelambi, mis toa helda valgusega täitis. Kaks akent olid kaetud voodivaipadega, nii et ainuski valguse kiir ei pääsenud mustavasse õhe. Taskust suure noa võtnud, lõikas kapten pakkide nöörid katki, enne ühel, siis teisel. Ühisel jõul harutati pakend lahti. Esimese, vene-lase kantud piklikus pakis oli kümme vintpüssi, teises kokkupandud kerge-kuulipilduja ning kast pad-runeid.

Kiiresti ja käratult, millest nähtus, et salapärane kolmik mitte esimest korda sellist tööd ei tee, astusid mehed kambri läbi, kitsasse vahekäiku, millist evib iga Ingeri taluehitus. Ingerlastel on nimelt kombeks ehitada elumaja ja lauta rööbiti, ühendades neid katusealuse käiguga. Talvel on see väga soodus perenaistele, kellel ei tarvitse loomi talitama minnes rõivastuda talviselt ega sammuda üle õue.

Vahekäigus kapten astus madalale, seinä ääres seisvale järile. Käsikaudu kobades sikutas ta mingist kõieotsast, mis rippus laest. Samal ajal mõlemad teised vinnasid kohalt tohutu kalanooda, mis lebas vahekäigu ühes nurgas. Olles pühkinud kõrvale kõrkjapuru nooda alt, avastus rõngake vahekäigu laudpõrandas, millest sikutades avanes luuk.

Noorem mees ronis otsekohe sisse tekkinud avausest, kuna kapten ja venelane hakkasid talle andma kätte püsse. Viie minutiga oli kõik korras. Kuulipilduja ja laskemoonakast kõige viimastena paigale asetatud, ronis ingerlane keldrist välja. Luuk suleti hoolikalt, kusjuures rõngas vajutati läbi prao põranda alla nii, et seda üldse näha polnud. Nurgas asetseva luuakontsuga pühkis venelane luugi kohale endise kõrkjapuru ja ühisel jõul asetati noot endisele kohale hunikusse.

Kapten vaatas kõike seda toimingut vaikselt pealt, vahetevahel ainult noogutades heakskiitvalt. Kui meeste töö lõppes, vaatas ta kella.

— Hüva, sõbrad, ongi juba aeg. Esialgu peame ootama, kuna ühendus on ajutiselt rikkis. Teatan teile harilikul viisil, millal jälle tuleb töötada. Suur päev on ligi.

Nii lausunud, kaptenikshüütu tõmbas ülle pruuni, õhukese kodukoetud riidest mantli, surus nokkmütsi, nagu neid tavatsesid kanda ingeri mehed, silmadele ja astus ukse juurde, kus pöördus veel kord ümber.

— Olete märganud midagi?

Pearaputus venelaselt.

— Liiga uudishimulikke turiste ei ole olnud?

— Ei. Kahtlust pole äratanud keegi.

— Kelle on see uus paat, mida nägin õhtul all kaldal?

— See? ... Ingerlane taipas, millest jutt. Süütu, lausus ta siis käega lüües. Keegi doktor või õpetlane Tartust. Püüab kalu siin all oma inglisingega. Naiiv ja lobiseja noormees, kuigi paistab olevat vanem kui näib. Tegin ta'ga ennist juba juttu. Tavaline aja surnukslööja, kes kujutleb, et Rossoni kalad on rumalamad kui Narva jõe omad.

Heameelt tundes oma kujuteldava teravmeelsuse üle, ütleja naeratas mõnuledes. Kapten tervitas lühidalt ja sulges ukse.

Mõlemad mehed vaikisid, kuni mineja sammude viimnegi kaja kuuldepiirilt kadus.

Kell oli pool kaks öösel.

Pansion „Veronikas“ oli lõppenud õhtusöök ja pansionärid olid suuremalt osalt oma tubades, välja arvatud mõned üksikud eakamad daamid, kes söögi-ruumiks muudetud rõdul istusid ja tavalist juttu puhusid. Endel Saarpuu istus oma toas lebamistoolil ja vaatles loojeneva päikese mängu aknast paistvate puude võrestikus. Ta oli otsustanud täna õhtul jääda koju.

On hetki, millal inimene otsib üksiolekut enesega ja Endel tundis, et tänane õhtu peab kuuluma talle. Kehas oli nii mõnus roidumus päevasest kuumusest: nägu õhetas päikesest veel õhtulgi, ja südames polnud muud soovi, kui istuda liikumatult ning uneleda pisut. Ka kõige asjalikum ning kainem inimene vajab teatud hetkil selliseid unelustunde ning Saarpuu pidi enda kohta möönma, et ta ei kuulu kaugeltki kõige asjalikumate inimeste hulka, vaid evib küllaldase annuse romantilist häälestust, mis puhkeb esile kauni ümbruse ja kaunite elamuste sunnil.

Nii, poolsuletud silmi istudes oma toas, mille avatud akende ees liikusid tasa kardinad, Endel ei saanud teisiti, kui pidi mõtlema taas tollele kummalisele tüdrukule, keda ta polnud näinud enam mitu päeva. Või õigemini pooltest päeva. Veel eile viibis ta hommikeinel, kuid hiljem, jah, kuhu võis ta olla lõinud? Kas oli ta haige? Juba üksi mõte sellele tegi Endelile haiget ja järgmisel hetkel heitis ta

selle kõrvale kui absurdi. Ei. Selline terastüdruk, see ei võinud haigestuda lihtsast külmetusest, mis saadud õhtusel jalutuskäigul. Nii võib juhtuda nendega sealt korvtoolidest, kuid Rainaga — võimatu. Aga miks ei näidanud ta siis end Endelile? Võibolla oli tal piinlik, et oli lasknud noormeest, keda polnud õieti veel õppinud tundmagi, vaadata ühel hetkel nii sügavale endasse? Naise hing on ju lähendamatu mõistatus, seda oli lugenud Endel nii paljudest tarkade meeste kirjutatud raamatutest.

Tasane koputus uksele äratas Endeli ta mõtisklusist. Jälle see neetud doktor oma alalise lobisemisega, turgahtas tal mõte läbi pea ja pooleldi vastu-meelselt pomises ta:

— Sisse!

Tõepoolest — kui meeldiv jutukaaslane doktor Ereval muidu ka ei olnud, sel hetkel Endel soovis teda kõige vähem näha.

Uks avanes tasa. Endel pöördus ja pidi pea-aegu karjatama.

Künnisel seisis Raina.

Ta kandis musta, poolpikka kleiti, mis langes saleda kogu ümber kui antiikne rüü. Õrnast, tumeb blond kiharatest ümbritsetud näoovaalist helkis kaks sügavat silma noormehele vastu ja täiuslikud huuled läikisid niiskelt. Ta ei lausunud sõnagi, ainult astus sammukese sissepoole, sulgedes ukse enda taga.

— Teie... teie, suutis ütelda Endel. Ta astus kärmesti neiule vastu ja võttis ta mõlemad käed.

Hetke seisid nad nii, lausumata sõnagi. Siis vabastas Raina oma käed, lükkas kõrva taha ühe liiga ettelangenud juuksesalgu — liigutus, mida Endel juba mitu korda oli näinud ja mis oli Rainale iseloomulik — ning ta huuled tõmbusid naeratuseks.

— Andestage, härra Saarpuu, lausus meloodiline alt. Ilmsesti häirisin teid teie tegevuses.

Silmapilgu võlu taandus nende sõnadega. Kadunud oli müstika, mis valitses toda lühikest hetke, ja Endeli toas seisis taas kaks inimlast, kaks maist olendit lihast ja verest.

— Ei suuda väljendada oma rõõmu teie küllastusest.

Endel nihutas tooli lähemale.

— Tänan. Kuidas olete elanud?

— Peaksin küsima seda esmajoones teilt. Olete ju teie see, kes kadus silmapiirilt mitmeks päevaks. Ei — mitmeks nädalaks, aastaks!

— Käisin Narvas. Tuttavad tegid huvireisi. Vaatlesime Narva koske, kuulsaid maa-aluseid käike ja kõiki muid vaatamisväärsusi. Narva suursäätisi, mis omal ajal olid suurimad maailmas — Kreenholmi, Kalevivabrikut, Linavabrikut? Hermannii kindlust, mille Liivi Ordu püstitas Narva jõe kaldale, vahipostiks. Kas olete juba näinud neid?

— Ei, kahjuks pole ma veel jõudnud nii kaugele. Pealegi pole mul seltskonda, kellega sooritada sellist retke ja üksi — kas ei ole üksi siiski pisut õudne astuda kolm-neli sajandit tagasi?

Raina naeris.

— Võibolla — igatahes leiad üksi kahtlemata enam müstikat, kui hulgakesi.

Hetke vaikisid mõlemad, kuna pealiskaudsus ja seltskondlik lustakus, millega olid vahetatud esimesed laused, tundus ebasobiv. Endel tajus peaaegu füüsiliselt seda raskust, mille tekitas nende jutuline õõnsus ja teesklus. Ta vaatas küsivalt neiu otsa, kes ei langetanud pilku, vaid mõistis tumma küsimust noormehe silmis: ütle, miks tulid?

Raina tõusis. Ta puuris oma vaate Endeli näkku ja lausus:

— On saabunud hetk, millal võite kinnitada oma sõnu teoga. Vajan teie abi.

— Teate ju, et olen alati teie käsutuses, vastas Endel tasa. Käskige vaid!

Taas laskus ruumi vaikus, milles Endel arvas võivat kuulda neiu südamelööke. Raina ninasõõrmed värisesid tasa, tema laubale tekkis kurd. Näis, nagu tahaks neiu paigutada ainsasse lausesse kogu oma mõttejõu, kogu oma energia. Nii ta näis hasartmängijana, kes ainsale kaardile asetab oma viimase varanduse.

— Enne aga pean nõudma teilt absoluutset vaikimist kõigest. Ma ei apelleeri teie kavaleerlikkusele, ei. Võite loobuda, kuid ka sel juhul jääb meie kõnelus ainult meie endi vahele. Kas olete nõus?

— Nõus!

— Teie ausõna?

— Minu ausõna!

Raina sirutas käe, mida noormees tugevasti surus. Lepe oli sõlmitud.

— Palun teid, et sooritaksite väikese tehnilise töö, õigem paranduse, asjas, mis kuulub teie erialasse. Jutt on väikesest aparaadist raadio alal. Enam ma ei tohi ütelda.

Endel ei teadnud, kas nutta või naerda. Ta oli oodanud mingit sangaritegu, igal juhul midagi... jah, mida õieti? Endel ei teadnud seda isegi, kuid parandada raadioaparaati — see tundus kuidagi grotesksena kõige selle järele.

Vaade Rainale aga hajutas noormehe segased tunded.

— Nõus, lausus ta lühidalt. Kus asub see aparaat?

— Minu toas.

— Sel juhul asun tööle kas või kohe. Toote ta siia?

— Ei. Asjast ei tohi peale minu ega teie ükski

teada. Palun teid sooritada see töö minu toas. Me võime minna kohe.

Raina ees, Endel järel, nii väljusid nad Endeli toast. Läbisid rõdu ja aia ning seisid peagi teise majatiiva juures, kus neiu avas võtmeaga ukse.

Oli juba hämar. Rullkardinad hoolsasti alla lasknud ja ukse sulgenud, Raina osutas toolile laua juures ja läitis elektrilambi. Ruum oli tavaline pensionituba ning erines nii suuruselt kui ka sisustuselt väga vähe Endeli omast, seda märkas noormees juba esimese pilguga.

— Siin — peate vaatama, mis sellel viga on ja parandama, ütles neiu, avades samal ajal laualaeka ja võttes sealt välja mõnekümne sentimeetri pikkuse ja umbes kaheksa sentimeetrilise läbimõõduga metallsilindri...

Hoolikalt keeras ta lahti silindri kaane ning kui ta oli võtnud välja silindris peidus oleva eseme, nägi Endel kohe, et see polnud tavaline raadioaparaat, vaid osa, mis kuulub tingimata väga täpse ja väga moodsa lühilaine-saatja juurde.

— Kuna usaldasite mind ja ei loobunud, lausus Raina pärast hetkelist pausi, mille kestes Endel talle ulatatud eset tähelepanelikult vaatles, tahan teile rääkida, milles seisab asi. Mina ja mu vend — meie nimelt oleme väga huvitatud raadioalast. Eriti vend, kes on nagu teiegi, insener. Ta leiutas väikese täienduse lühilainesaatjate juurde — õigem, ka minul oli selle juures teeneid. Nüüd on ta ära ja aparaat jäi minu kätte hoida. Naasides tahab vend lasta oma leiutise patenteerida. Vahepeal on aga juhtunud mingi rike, kas põrutusest või millestki muust, seda ma ei tea. Tahan seada ta korda, kuid ei oska. Sellepärast palusingi teid siia ja sellepärast palusingi teilt, et asi ainult meie endi vahele jääb.

Armunule on iga sõna, mis tuleb tema unelmate printsessi huulilt, muusika. Sellepärast ka Endel oli õnnelik neiu usaldusest ja hetkekski ei suundunud tema tähelepanu ilmsetele vastuoksustele neiu jutus. Innukalt ja asjatundlikult insener hakkas ot-sima viga ta kätte usaldatud aparaadis, unustades hetkeks Rainagi, kes pingutatud tähelepanuga noor-mehe igat liigutust jälgis.

Kasutades nurgalaua asuvat neljalambulist pata-rei-vastuvõtjat ja selle vooluallikat, Endel avastas rikke peagi. Üks peen, kumm-isolatsiooniga traat oli, kas põrumisest või hõõrdumisest, katkenud ja ei andnud ühendust. Kuna väliselt kõik paistis korras, sest isolatsioonikiht oli terve, poleks vähemvilunu iial suutnud leida seda viga.

Paari osava võttega Endel seadis asja korda.
— Valmis.

Hoolikalt seadis ta osad kokku, aetas aparaadi kaitsvasse metallsilindrisse tagasi ja ulatas Raina kätte. Neiu huuled avanesid nagu midagi ütelda tahtes, kuid sõnad jäid tulemata. Alles kui ta oli silindri tagasi pannud sahtlisse, naeratas ta.

— Täna teid. Osutasite mulle suure heateo.

— Ega te ometi ei mõtle seda tõsiselt? Endel võttis neiu käe. Kui kõik teie soovid on nii tagasi-hoidlikud, siis, kardan, ei avane mul iial võimalust, osutada teile mingit teenet.

Tema silmad vaatasid Rainale pilguga, mis sun-dis neiu tagasi tõmbuma.

— On juba hilja, sosistas tüdruk. Head ööd!

Endel mõistis neiu kartust ja tundis vaistlikult, mida mõtleb Raina. Ja ehkki ta soovis, et suudaks jääda külmaks ja kaineks, ei saanud ta suruda tagasi mõtet, mis tõusis pähe kui palav, tulipunane udu. Andmata enesele isegi aru, mis ta teeb, haaras ta neiu pihast ja surus huuled tema suule.

Raina ei karjatanud, ei tõrjunud teda eemale. Endel tundis vaid, kuis tugev võpahtus läbistas neiu keha ja seda, et ta huuled olid tundetud ja külmad kui jää.

Ilma, et ta oleks näinud tumma etteheidet Raina silmis, Endel avas ukse ja lahkus. Ta tundus endale äärmiselt rumalana, äärmiselt taktituna, nagu paha-teolt tabatud koolipoiss.

Tema, Endel Saarpuu, ei suutnud valitseda enese üle ja laskus tavalise agulipoisi tasemele, kes, olles tüdruku peolt koju saatnud, püüab võtta sellelt õuevärava all musu! Millise mulje pidi küll saama temast Raina?

Vihane enesele, sammus Endel läbi rohu, mis oli juba kastest niiske. Ta ei märganud, et teise majakorra rõdul seisis samba varju tõmbununa keegi, kes teda teraselt jälgis.

Heledalt vilistades maabus Narva-Jõesuu vene kiriku juures asuva laevasilla juurde Narvast saabunud jõeaurik „Eesti-Ingeri“. Madal, lame ja kohmakas laev kinnitati köitega kai külge ja pardal asuv inimmass lõi kihama. Oli pealetulijaidki, kes tahtsid sõita Ingerisse, kuid suurima tegevuse moodustas siiski kauba laadimine. On ju Rosson Eesti-Ingeri peamine liiklemissoon ja ainus Vanaküla-Narva liinil sõitev aurik varustab jõeäärseid külasid kõigi poekaupadega.

Mis puutub reisijaisse, siis nende enamiku moodustasid ingeri naised. Kord-paar nädalal võtab iga ingeri perenaine korvikese kodusvalmistatud võiga, kohupiimaga, marjadega või seentega kaenla ja ruttab Narva või Narva-Jõesuu turule, kus eriti tuntud ja asjatundjate poolt hinnatud on Ingeri kohupiim, mida ingeri naised oskavad eriliselt valmistada.

Lahjad, liivased põllumaad ei võimalda ingerlastel elatuda ainult põllupidamisest, pealegi, kus krundid on väikesed. Vanal ajal, kui Eesti ja ühes sellega ka Narva-Jõesuu kuulus veel Vene tsaaririigi alla, elatus Narva-Jõesuu ümbrus peamiselt suvevõõrastest, kes ostsid kõik, mis aga vähegi turule toodi. Veel praegugi räägitakse Ingeris lausa muinasjutte, milliseid hindu on saanud vanasti Jõesuu turul aia- ja põllusaadustest, kaladest ja kõigest, kõigest, mille aga jõudsid seada või kohendada müügi-

valmis. Nüüd on Jõesuu turu osatähtsus küll pisut langenud, ent ta moodustab siiski ingerlastele tõhusa tuluallika. Nii on varahommikul Vanakülüst lahkuv ja lõunaajal sinna saabuv liiniaurik alati tulvil turulisi, kelle lai ingerikeelne jutt täidab teki ja kajutid. On ka mehi, kuid vähem — sõltuvalt sellest, kuidas on olnud kalasaak eelmisel päeval. Sageli on laeval isegi ülekaal tugevama soo käes — sel puhul on ahter tulvil kalakaste ja kodukasvatatud tubaka ning odavate paberosside suits hõljub igas ruumis. Kõlavad segamini eesti-, soome- ja venekeelsed sõnad, kusjuures raske on ütelda, kummale keelele seisab ingeri murrak lähemal, eesti või soome omale. S-häälik lubab pealiskaudsel kuulamisel otsustada soome keele kasuks, kuid teravam tähelepärija leiab, et eesti- vene sugemeid on siiski enam kui soome omi.

Sel päeval moodustasid sõitjate enamiku naised, kelle korvid ja kompsukesed täitsid iga vaba ruutdetsimeetri laeval, nii et käimiseks jäi ruumi ainult niipalju kui see oli möödapääsematult vajaline. Laeva eesotsas, nahkistmetega kajutis, mille ukstel ilutses silt „I klass“, istus paar linnast kojusõitvat piirivalvurit, kooliõpetaja ühest külüst ja paar naisterahvast, kellest ühel oli kaasas imik.

Narva-Jõesuus oli pealetulijaid neli inimest, neist kolm külanaist, kes tulid turult, mida reetsid nende kompsud, ning üks mees. See oli suurekasvuline, tüse isik punase näo ja ruugete harjasjuustega. Tassinud oma kandami, keskmise suurusega piimanõu, pardale, nõjatus ta vastu õllekastide virna tagutekiil ja jäi ükskõikse näoga vaatlema kaasreisijaid. Tuttavaid tal nende hulgas ei olnud, sest ükski ei pöördunud tulnuka poole tervitusega. Peagi kõlas kolm vilet ja laev lahkus sadamasilla äärest, võttes kursi

Rossonile, mille veeväli sätendas leegitsevas lõunapäikeses silmipimestavalt.

Laevasõit Rossonil nõuab suurt vilumust. Ehkki jõgi on võrdlemisi lai, on ta tulvil madalikke ja leet-seljakuud, kuhu isegi poolteist meetrit vees istuv jõelaev kinni jääb. Ainult vilunud tüürimees oskab juhtida laeva nende ohtlikkude madalikkude vahel, ning asjas ebateadlik sõitja imestab, miks ometi kapten, selle asemel, et sõita otse kesk jõge, juhib laeva vinta-vänta kaldast kaldasse.

Väikülas on esimene peatus. Sadamasilda seal ei ole — laev sõidab lihtsalt küljega vastu madalat kallast, maabumissild lastakse alla ja inimesed lahkuvad seda mööda. Kaup loobitakse alla, kus seda ootavad vastuvõtjate püügivalmis käed, ja nii ongi lühikese ajaga kõik vajaline sooritatud.

Järgmine peatus on Saarküla. Sealgi kallas. Siis — pikem vahemaa sõita, kusjuures möödutakse kilomeetripikkuse ja kümnekonna meetri kõrguse liivakalda alt, suur käänak ja ollaksegi Karstala külas. Seal on juba korralik maabumissild.

Karstala, endise nimega Korosteli küla, on oma päraseid nähteid Ingeris. Ta on ainus puht-vene küla, selles riigisopis, kus elanikkonna moodustavad ingerlased. Ehkki ka Väiküla elanikud peavad endid venelasteks, ei ole nad seda, kuna tegemist on ainult ümberrahvustunud isurlastega, kes on selles paigas elanud juba nii kaua, kui ulatub mäletama ajalugu. Karstala küla on aga asutatud Peeter Suure ajal, kes tõi kuskilt Volga alamjooksult neli perekonda Ingerisse asumisele. Ühe versiooni järgi olevat asumiselesaadetud olnud röövlid, teise järgi poliitilised süüdlased. Sellest neljast perekonnast on kahe sajadi jooksul võrsunud küllaltki suur küla, mis oma ehituselt ja üldilmelt on kui vene saareke keset soomesugu hõimlasi. Tänu tugevale isolatsioonile, ei

ole Karstala rahvas segunenud ümberkaudu elavate ingerlastega ja nii võib Karstalas tänapäevalgi leida eht-vene ilmet, millest ingeri segakülad juba ammu on lahti saanud.

Külas oli rohkesti mahaminejaid. Ka mees piimanõuga lahkus laevalt, mis kohe jälle edasi tosus.

Jõudnud küla põhjapoolsesse otsa, mees astus ühe talu õue. Ketikoer haukus ägedasti, kuid tulijat see ei häirinud. Peagi seisis ta uksele, millest oli sama piimanõuga väljunud kaks päeva tagasi. Mustahabemeline peremees avas. Ta ei reetnud ühegi liigutusega, ühegi pilguga, et tulija talle tuntud on. Alles kui ruugejuukseline naeratas mõistvalt ja tõmbas taskust rohkete monogrammidega ilustatud hõbedast paberossitoosi, astus habemik uksele kõrvale.

— Kapten ootab teid, lausus ta poolihääli. Ta on tagatoas.

Nende sõnadega sulges ta ukse.

Punasejuukseline astus tuntud teed tahatuppa, kandes piimanõud sangapidi paremas käes. Kapten, keskealine, tihedate mustade juustega mees, oli rõivastatud lahtise kaelusega valgesse särki ja hallidesse pükstesse. Ta näis suvitajana, kes astunud viivuks sisse talutarre, et puhata jalgu. Hetke tunnistasid mehed teineteist, siis katkestas vaikuse kapten.

— Kõik korras?

— Korras, seltsimees kapten.

— Kus on nr. 18?

— Jõesuus.

— Asja andis teile üle eile?

— Eile õhtul.

Kapten trummeldas sõrmedega lauale.

— Käsud antakse üle täna õhtul kell kümme. Reedene laine. Teatage sellest number 21-le, 16-le,

ja 19-le. Number 18 tulgu homme kell 15 siia. Ot-sustav päev on ukse ees. Selge?

— Selge, seltsimees kapten.

— Raha?

— On veel, seltsimees kapten.

— Väga hea. Silmad lahti hoida!

Punajuukseline tõusis. Jutuajamine oli kestnud vaevalt paar minutit. Tummalt tervitades lahkus piimanõu tooja. Jõe ääres laskis ta enese paadiga üle viia ja hakkas mööda maanteed aeglasel sammul Väiküla poole kõndima.

Veel enne, kui ta paati jõudis, oli kapten toas avanud piimanõu ja seisis laua juures, käes metall-silinder. Hoolikalt puhastas ta selle piimast ja ase-tas tasku. Siis ruttas ta läbi vahekäigu lauta, kust viis redel heintega täidetud lakka. Värske heina lõhn tervitas kaptenit juba redelil, kuid see ei pälvi-nud hetkekski mustajuukselise isanda tähelepanu. Vilunud käel, mis osutas, et tegemist on vana tutta-vaga, kapten kõrvaldas sületäie heinu korstna kõr-valt. Nähtavale tuli madal, hõõveldamata laudadest kokku löödud uks, mis avanes ainsa tõmbega. Hetk hiljem kapten seisis sahvrisuuruses toas, õigem put-kakeses, milles piisas ruumi vaevalt ümberpöörami-seks. Ukseavale vastasseinas, tugeval laudriulil asus rida keerukaid instrumente. Kapten läitis elektri ja osava käega vabastas kaasatoodud aparaadi-osa silindrist.

Veerandtundi hiljem oli aparaat monteeritud kokku. Hoolikalt asetas kapten kuuldeklapid kõrvadele, ühendas aparaadi akkumulaatoriga, mis asus maas, ja võttes pihku ümmarguse võtmepea, andis kiiresti mõned signaalid.

Rahulikult pani ta kõrvaklapid ära ja sulges apa-raadi. Saatejaam töötas jälle, rikkiläinud osa oli pa-randatund osavasti ja täielkult.

Punajuukseline jätkas oma teekonda. Tunnilise matka järele jõudis ta Kuradimägede juurde, läbis Väiküla ja asus jõe äärde, ootama paadimeest, kes sel kohal soovijaid üle jõe vedas. Teel tuli talle vastu tedretäheline külanoormees, aastailt arvata alla kahekümne. Eemalt vaadates paistis, et mõlemad möödusid teineteisest, nagu tavaliselt võõrad teekäijad. Olnuks aga keegi lähedal, siis kuulnuks ta, kuis punajuukseline lausus vastutulijale:

— Täna õhtul kell 10. Reedene laine.

— Kõik korras.

Nii oli vastus poisilt. Kumbki ei lühendanud nende lausete vahetamisel asmmu, kumbki ei pööranud pead.

Jõudnud üle jõe ja maksnud paadimehele tavalise ülevedamisetaksi — viis senti, ruugejuukseline siirdus laevasadama poole, kus astus ühte lokaali.

Oli alles õhtupoolik, kuid sellele vaatamata leidis hämaras kõrtsitoas inimesi. Üks laudkond sõi lõunat, leti ees istus paar suvitajat ja ajas juttu puhvetipreilidega. Sorakil vurrudega vanahärra valgeis pükstes mängis Punase Risti automaadil.

Ruugejuukseline istus baaripukile ja laskis endale anda pudeli õlut. Ta jõi aeglaselt, pikkade sõõmudega, ilmselt nautides karastavat, jääkapist võetud odrajooki.

Vaevalt veerand tundi oli ta istunud, kui avanes välisuks, lastes sisse uue külalise. See oli naiseliku näoga, umbes kolmekümne aastane noormees, siledalt üle pea kammitud juustega. Ta istus ruugejuukselise kõrvale vabale pukile ja tellis napsi ning suupiste. Ta ei pööranud pead, kui kuulis oma kõrval istuja suust poolsosinal öeldud lause:

— Täna õhtul kell 10, reedene laine.

Kohe tõusis ruugejuukseline, maksis arve ja lahkus.

Õhtune rannamuusika meelitab tuhandeid supelvõõraid Narva-Jõesuu avarale liivarannikule. Jalutatakse üksikult, paaridena ja trobikondadena, kuulatakse puhkpilliorkestri poolt pakutavaid palasid ja nauditakse saabuva õhtu leebust ning loojeneva päikese mängu merel ning metsalatvadel. Kohates päeval Rainat lõunalauas, oli Endel küsinud, kas neiu tuleb õhtul randa, kuid saanud eitava vastuse, kusjuures neiu põhjendas oma kojujäämist paari hädalise kirja kirjutamise vajadusega.

Viimased päevad oli ta elanud kui uuesti sündinu. Üha sagenevad kokkupuuted Raina Kajansooga, ühised jalutuskäigud, keskustelu mitmesugustel teemadel olid avastanud talle palju selle kummalise neiu olemusest, ja ehkki nende vahel kunagi ei tulnud juttu armastusest, tajus noormees, et ta Rainale kaugegtki ükskõikne ei ole. See tunne täitis Endeli vaikes, äreva õnnega ja endamisi pidas ta julgeid ning kaugeleulatuvaid plaane, milliste lõpp-punktiks Endeli kujutelmas oli sõnum ajalehe seltskondliku kroonika nurgas: insener Endel Saarpuu kihlus preili Raina Kajansooga. Iga kohtamise eel täitis noormeest seletamatu ärevus ning aju läbistas küsimus, õigem arglik, ootuskindlusetu lootus: kas täna toob selle lähemale?

Kuid neiu näis aimavat noormehe olukorda. Ta

oli vaimukas, armastusväärne ja lõbus, kuid alati, kui Endel eneselegi teadmatult tahtis kallutada nende keskustelu teemale, mis püsis valdavana tema mõtteis ja meelis, oskas tüdruk viia jutuaine mujale. Ent tema silmad — need reetsid hetkil noormehele, et ta lootused asjatud ei olnud. Veel enam — Endel tajus, et neidu ümbritseb mingi saladus, mingi tahe, mis valitses teda, sundis olema nii, nagu ta ise võib-olla ei tahtnud. Jah — küllalt tihe oli veel see salapärasuse loor Raina ümber ja Endel, kellel tavaliselt muis asjus kunagi ei puudunud kiire otsutamisevõime, pidi möönma, et parim taktika oli — oodata. Võib-olla oli selle põhjuseks ka vaistlik hirm, et liiga kiire rünnak kõik hävitada võis. Nii-did, mis seovad kaht inimest, on ju sageli oma algstaadiumis nii haprad, et iga ettevaatamatu ja kaalumatu liigutus nad lõplikult puruks võib käristada.

Mõtteis piki randa Meriküla suunas jalutav Endel tundis korraga end käsivarrest puudutatavat. Ta seisatas ja pooleldi vasemale pöördudes nägi enese kõrval tõsise näoga vanemat härrat, kelle pikk, kiu-vetanud kogu evis sõjamehelikku rühti.

— Andestage tülitamise pärast. Kui ma ei eksi, on mul au rääkida insener Saarpuga?

— Täiesti õigus, lausus Endel. Millega võin teennida?

Vanahärra vaatas hetke ümber.

— Õieti öelda on see pikem jutt, härra Saarpuu, kuid asja tähtsuse pärast on parem, kui me seda edasi ei lükka. Nähes Endeli hämmastunud ja küsivat pilku, vanahärra naeratas.

— Andestage. Assistent Kaasik, poliitilisest politseist. Ta surus kergesti noormehe kätt ja jätkas kohe:

— Kuid meie jutuajamine on puht-eraviisiline.

Vahest jalutaksime edasi, et mitte äratada erilist tähelepanu?

Endel nõustus vaikides. Ta mõtteniit oli rebitud katki ja nüüd ootas ta uudishimulikult, mida on ühel poliitilise politsei mehel talle rääkida.

Nad jalutasid Utria poole. Veel tuli neile vastu rannal promeneerivat publikut, kuid mida rohkem edasi, seda hõredamaks jäi kallas. Jõudnud Punase Risti suvekoloonia juurde, kus asusid liival mahukad, puust rannatoolid, istusid nad ühte sellisesse. Eemal, Jõesuu pool mustendas rahvamass ja orkestrist oli kuulda vaid trummilööke. Ükski ei seganud neid, harvad jalutajad veepiiri ääres ei võinud neid kuulda parimalgi tahtmisel. Nad olid täiesti üksi.

— Öieti on see jutt, mida peame ajama, veidi diskreetne, kuid palun teid juba ette ei millegi üle pahanduda ega imestust avaldada. Te teate, et politsei seisab meie riigi ja kodanike hea käekäigu ja julgeoleku teenistuses ning sellepärast loodan, et teie intelligentse kodanikuna minu küsimusi võõriti ei tõlgitse. Liiatigi — jah, võin seda kinnitada, jääb kõik, mis me kõneleme, esialgu täiesti meie endi vahele.

Endel noogutas vaid. Teise pikk sissejuhatus kruvis tema uudishimu veelgi pingumale.

— Te elate pansion „Veronikas“?

— Jah.

— Kui kaua?

— Juba üle nädala.

— Kas tundsitate preili Raina Kajansood varem või tutvusite alles pansionis?

Endel pahanes ja suutis terava vastuse suuri vaevu tagasi suruda. Kas oli see kellegi asi! Ja üldse — mida tähendab selline ülekuulamine?

— Ma ei mõista, mis huvi võib selle vastu olla politseil? Pealegi poliitilisel?

Kaasik näis noormehe sellist käitumist oodanud olevat. Endiselt naeratades näitas ta oma politseimärki ja lisas siis:

— Usun, et peaksite mõistma. Või soovite, et kutsume teid politseisse ülekuulamiseks? Asi on tõsisem kui võib-olla arvate. Niisiis — palun vastake minu viimasele küsimusele. Millal õppisite tundma preili Kajansood?

— Oma esimesel Jõesuhu-saabumise päeval. Õigem küll teisel, kuna saabusin õhtul.

— Kas preili elas „Veronikas“?

— Ei. Ta asus sinna päev pärast mind.

— Siis olite juba tuttavad?

— Noh — nii... enam-vähem. Tutvusime nimelt kuurhoones tantsul.

— Ja järgmisel päeval kolis ta „Veronikasse“?

— Jah.

— Kas ütlesite talle esimesel korral, et elate seal?

— Ei.

— Millega seletas preili ise oma kolimist „Veronikasse“?

— Tema vend sõitis paariks päevaks ära ja preili soovis kärelinna hotelli asemel elada vaikses pensions.

— Hm. Vend. Ja-jah. Kaasik noogutas. Keskealine, brünett härra, mitte just väga sale, vaid nii rohkem jõumehe laadi. See?

— Vist küll. Tutvusin temaga pealiskaudselt meie esimesel kohtumisel.

— Nii-nii... Ütelge mulle nüüd, kas teile ei paista imelik olevat, et preili Kajansoo ja äsjakirjeldatud härra on õde-venda?

Endelil oli tunne, kui istuks ta selgeltnägija juures. Muidugi, täpselt nii oli ka tema enese arvamine. Lugu vennast kuulus Rainat ümbritsevate saladuste võrku.

- Paistab küll.
- Kas preili hiljem midagi pole rääkinud oma vennast?
- Ei... või siiski, jah. Kord mainis, et tema vend olevat insener.
- Ahaa! Kaasiku nägu muutus elavamaks. Insener? Elektri-insener vist?
- Jah.
- Teie olete ka elektri-insener?
- Jah.
- Eriala — raadio, eks?
- Jah.
- Härra Kajansool vist samuti?
- Tuli nii välja... Kuid lubage — milleks see kõik? Ma ei mõista...
- Muidugi te ei mõista. Küllap seletan pisut, kannatage vaid ja vastake alul minu küsimustele. Kas olete kohanud preili Kajansood sageli?
- Jah. Peaaegu iga päev — mõnede väikeste eranditega.
- Kus kohal olite 19. juuli õhtul?
- Endel püüdis meenutada. 19. juulil — see on neli päeva tagasi. Õigus — sel õhtul ta ju parandas Raina raadioaparaati.
- Kodus. Pansionis.
- Olite omas toas?
- Jah. Kuid mitte kogu õhtu.
- Ahah. Kas preili Kajansoo raadioaparaadil oli suur rike?
- Ei, üsna tühine. Ainult... Veri tõusis Endelil pähe ja noormees vaikis sõnapealt. Kuidas võis ta enese nii unustada, et langes lõksu — ta ei tohtinud ju raadioaparaadist sõnagi kellelegi rääkida. Oli andnud oma sõna. Neetud, kui osavasti see kortsus näoga Kaasik ta sisse oskas vedada!

Endel, kel varemalt polnud tegemist politseiga ega ülekuulamisega, peale mõne lühiprotseduuri piiril, tundis, kuis temas tärkas viha. Milleks uuritakse ja puuritakse selliseid asju temalt? Neetud veel kord!

Kaasiku rahustav käsi langes noormehe õlale.

— Ärge tehke endale etteheiteid, härra Saarpuu. See on juba meie kui politsei kohus, kasutada kõiki abinõusid tõe päevavalgele toomiseks. Nagu veendusite, teab politsei nii mõndagi. Muidugi mõista andsite preili Kajansoole töotuse, et vaikite kõigest.

— Jah. Endeli tunnistus oli peaaegu vastumeelne.

— Tänan. Nüüd vastake veel ühele küsimusele ja arvestage seda, et teie isiklikud sümpaatiad või antipaatiad peavad jääma kõrvale, kui üldsus ja teie kodumaa vajavad tõe. Muide — kas olite Vabadussõjas?

— Jah. Kooliõpilasena —

— Tore. Siis peate olema aval, et mitte tühistada neid teeneid, milliseid osutasite isamaale frontil.

Politseiametniku nägu oli rangelt-tõsine. Ta puuris oma vaate Saarpuu silmi, otsekui püüaks vaadata inseneri hingepõhja. Endel tundis, et härra Kaasik ei ole väljas tühise piasiasja pärast, vaid see, mis ta tahab teada, on midagi väga tähtsat ja olulist. Kui vastupidised noormehe tunded ka ei olnud, dikteeris vaist talle õige tee, kuidas olla. Mitte midagi salata, mis võis paista oluline! Peab talitama mõistuse hääle järele. Lõppeks — salapärasus Raina ümber šokeerib teda ennastki üsna märgatavalt, ehkki südamehäääl püüab lämmatada kaine mõistuse ja loogika.

Kaasik küsis aeglaselt: Kas tundsite, mis liiki aparaat oli see, mida parandasite?

— Jah. See oli osa mingist uuetüübilisest lühilaine-saatejaamast

— Kas ei paistnud teile kummalisena kogu see asi? Kas ei tärnanud teis mingi kahtlus?

— Kummaline paistis küll. Kuid kahtlust — mitte just eriti. Preili Kajansoo seletas selle olevat oma venna ja iseoma leiutise, mis veel patenteerimata ja mida seepärast tulevat hoida suurimas saladuses.

— Tänan. Kaasik tõusis. Endel tegi sama.

— See on kõik. Pean ütleva, jätkas Kaasik, et olete juba nädalapäevad valve all. Önn, et meie kahtlustused teie suhtes osutusid põhjendamatuks. Nüüd võite kuulda ka, milles seisab asi. Võimudel on andmeid, et kommunistlik salaluureorganisatsioon viimasel ajal erilise aktiivsusega oma tegevust laien-dab. Neil on meie territooriumil lühilaine-saate-jaam, millega järjekindlalt antakse üle siitpoolt tea-teid ja võetakse vastu korraldusi ning juhtnööre sealtpoolt. Kuna jaam iga kord vahetab lainet ja arvatavasti ka asupaika, pole osutunud seni võima-likuks seda leida, ehkki jaama avastajale on määra-tud küllaltki tõhus tasu. Politsei jälgib teraselt kõiki niite, mis võiksid meid viia saladusliku luurevõrgu peaaju juurde ja sellega ühenduses on mõned isikud võetud teraselt jälgimise alla. Põrandaaluste aktiiv-suse taga peab midagi peituma. Mis — sellele ei oska me kahjuks veel vastata, kuid loodame, et see selgub. Teie abil oleme jõudnud sammukese edasi. Või õigem — mitte just edasi, vaid oleme saanud täieliku kinnituse endi arvamustele. Usun, et mõis-tate nüüd, mis asi see oli, mille parandasite. Jaam vaikis neli päeva, 16.—20. juulini. 19. juuli õhtul te parandasite aparadi ja 21. juulil alustas jaam uuesti tegevust.

Nad olid jõudnud juba tihedama inimurru pii-rile. Endiselt naeratades surus assistent Kaasik En-deli kätt ja lahkus.

Endelilgi polnud mingit tuju edasijalutamiseks. Ta ruttas koju, olles teinud eneses kindla otsuse, lahendada kõik. Raina — salakaval spioon! Raina — kommunistide käsilane — ei, see mõte ei mahtunud noormehe ajju. Siin pidi olema mingi lünk, mingi arusaamatus. Võib-olla — jah, miks ei võinud Raina sattuda riigivastaste sõiduvette sama ebateadlikult kui tema, Endel, ise? Lahendust, lahendust!

Kindel otsuses, otsida kohe üles Raina ja avaldada kõik, mis pakitses südamel, vannutada teda jätma kõik, loobuda oma ohtlikust mängust ja tulema temaga kaasa uude ellu, Endel ruttas koju. Noormehe süda põksus kuuldavalt ja kõigi segaste tunnete kõrval helkis seal sädemeke millestki rõõmus-tavastki — ometi kord oli saabunud hetk, mis peab selgitama kõik, mis peab hajutama tekkinud pinge, rebima puruks salapärase ähmase liniku selle kummalise naise ümbert, kes ei võinud olla kommunist juba selle pärast, et armastas nii väga oma kodumaad — suurt ja rõhutud Ingerit.

Koju jõudes Endel ruttas Raina ukse juurde. Tuba oli pime. Uks ja aknad suletud. Ometi lubas neiu sel õhtul jääda koju! Pettunult, omaenese kahtlustuste tules põledes noormees siirdus oma tuppa.

Nähtavasti oli saatus sel päeval otsustanud, et Endel Saarpud ei tohi jätta üksi tema oma mõtete hoolde. Kui ta söögituppa astus, leidis ta, et seal on juba keegi ees. Hämaruse tõttu ei näinud ta, kes see oli, kuid vaimuga või viirastusega ei võinud olla tegemist — need nimelt ei suitseta sigarette. Inimkogu aga, kes istus rõdulaua juures tugitoolis, tõmbas suurte sõõmudega suitsu, mida reetis sigareti iseloomulik lõhn toas ja hundisilmana hõõgav tuluke sõrmede vahel.

— Tere õhtust, lausu lõbus hääl tuppaastuvale Endelile. No on neil inseneridel ka tegemist kallil neljapäevasel päeval! Istun siin juba pool tunnikest otsekui monument ja rikun õhku sigaretisuitsuga, sellal kui Rossoni vähjad igatsusega mu kahvasid ootavad.

— Tere. Endel surus doktor Erevali kätt tavalise südamlikkusega, et mitte reeta oma segast meeleolu. Mis on siis lahti? Pole teid näinud enam hulk aega. Kuidas elavad kalad?

— Tänavad küsimast. Üsna priskesti. Nüüd aga, härra insener, heitke peast kõik mõtted, mis on kinni sellesinatse maailma asjade küljes ja tehkem endile üks oivaline öö. Kas olete kunagi võtnud osa vähipüügist?

— Ei.

— Siis on ju kaks korda oivalisem. Leidsin Rossonil koha, mis lausa kubiseb vähkidest. Muretsesin kahvad, kilo vasikakopsu ja kotid nõgeselehtedega. Paat on mul ka. Puudub vaid hea seltsiline, kes aitaks vähki jõest välja vinnata ja kümmelipudeli korki lahtimale kangutada. Sellepärast ootasingi teid. Ega teil ometi midagi muud ees ei ole?

Endel ei osanud doktori sõnadevalangule midagi vastata. Õieti polnud tal tuju kuhugi minna; ta oli otsustanud, et tänane õhtu peab tooma selguse tema ja Raina vahel. Kuid et neiu oli lahkunud teadmata kuhu, ei olnud noormehel midagi teha.

Ta kavatses juba ära ütelda doktorile, et jääda üksi oma mõtetega, kuid siis sai loomulik elurõõm võidu tema tunnete üle. Jah, mis siis sellest ikka on, kui üks öö meelelahutuseks veeta selle pentsikult-lõbusa loodusteadlasega vähipüügil? Võib-olla aitab see hajutada peas pakitsevaid morne mõtteid. Sest lõppeks on ta ju tulnud Jõesuhu suvitama ja puhkama, mitte aga vaevama pead keerukate probleemidega! Küllap hommik on õhtust targem.

Ja kuna doktor, otsekui tajudes teise kõhklemist, ikka veenvamalt ja lõbusamalt kõneles öise vähjapüügi võludest, Endel soostus. Kiiresti rõivastus ta oma vanimasse ülikonda ja pool tundi hiljem siirdus koos doktor Erevaliga paadisadamasse, kus seisis doktori üüripaad, mille ahtris asus hunnik vähikahvasid.

Kahe paari aerudega juhitud, liikus paat kiiresti läbi saabunud juulilõpu varaõõ. Oli peaaegu tuuletetu ilm ja Narva jõe pind oli peegelsile. Väiküla pool helkis üksikuid tulusilmi, Jõesuu tuletorni plink tuli pilkus kui tohutu silm öötaeva mustjas-sinisel taustal.

— Rohkem paremaga, rohkem paremaga, kaman-das doktor, kes istus esimese aerupaari juures. Ros-

son on küll lai, kuid suudmes neetult madal. Et sinna jõkke sisse sõita, peame hoiduma rohkem ülespoole, lõunapoolsema jõeharu vasaku kalda alla. Need tarkused olen ma juba uurinud välja, pärast seda, kui ma oma paadi põhjaga kõik Rossoni leet-seljakud vagusid täis olin ajanud.

Endel tundis lõbu füüsilisest pingutusest, mida pakkus sõudmine. Vana sportlasena valitses ta aerusid meisterlikult, ent märkas ühtlasi, et ka doktor, vaatamata oma teadusmehelikule välimusele, polnud kaugeltki võhik sel alal. Kerge, nooljas paat libises peaaegu hääletult üle vee, ainult aerude sulpsatused, tollide naksumine ja vee vulin paadininas saatis nende öist retke.

Varsti hakkas sõudjail palav. Nad heitsid kuued seljast ja jätkasid sõudmist, otsekui olnuksid regattal, kus iga meeter edumaad tähendab võitu. Ei möödunud poolt tundigi, kui nad olid Vaiksesse järve suubuvate jõgede juures. Veel viis minutit ja seljaga sõidusihi poole istuvate sõudjate paremal käel kerkis kõrge liivakallas. Selle lõppedes oldi juba Kars-tala külale kuuluva heinamaa juures, kus maabuti.

Doktor sidus paadi lepatüüka külge kinni.

— Nüüd peame esialgu olema vaiksed. Vähikoht on sealpool küla, kuid Karstala jõekäär on neetult pikk ja kõver. Pole mõtet sõita ilma asjata tervet kilomeetrit ümber Gorka nuka. Võtame kahvad ja läheme otse läbi metsatuka.

Noormehed võtsid püügiabinõud selga ja sammusid üle kastese rohu metsa alla, kus valitses täielik pimedus.

Doktor näis teed tundvat hästi. Lausa imekspandava kiirusega astus ta ees, lükates siin-seal kõrvale põõsaid ja silmi ette tulevaid oksid. Endel sammus järel. Tõepoolest — selline öine matk on oivaline, mõtles ta. Tahtmata meenusid koolipõlves

sooritatud matkad Sise-Eestis; öised rännakud üle lõhnavate niitude, jumalikud puhketunnid värskust-lõhnavais metsades, öömajad talulakas, lõhnavail heintel. Kõik see tundus nii lähedasena, ehkki sellest lahutas juba peaaegu poolteist aastakümnet.

Metsast välja jõudnud, sammusid nad jälle jõe kaldal. Karstala küla hoonete mustad siluetid jäid paremale seljataha kui lõmitavad penid juuliöö tuhmi taeva all.

— Astugem tasemini, manitses doktor sosinal. Vähid on küll pisikesed loomad, aga nende meeled on väga arenenud. Meie sammud põrutavad kaldakamarat ja seda tundes sõralised poevad oma urgastesse ning ei näita nägugi. Nii võime kotitäie punaste poiste asemel saada ainult mõne üksiku pisikesese kribula, mis ei anna õiget mõõtuigi välja.

Endel ei suutnud hoiduda naeratamast.

— Vähid pole ju jões punased, kallid doktor, lausus ta.

Ereval itsitas vastuseks. Küllap näeme. Rossoinis on kõik võimalik. Muide — üks Narva ajaleht kirjutas kord ka seda, et omal ajal Narva jões olnud nii palju vähke, et jõepõhi neist punetanud. Võibolla on siin mõni suguharu neist.

— Seda parem. Siis pole keetmisevaeva.

— Tss!

Ereval seisatus. Siin hakkame kahvasid korda seadma, oleme õiges paigas.

Vaikides panid nad kandamid maha. Vaevalt minuti askeldas doktor püügiriistade kallal, kui ta huulilt pääses lendu tasane vandesõna.

— Mis on?

— Saatana pärdik, kirus doktor üpris ebateadusmehelikult. Olen unustanud võtmast kaasa nõõri, millega söödad kinnitada kahvade külge. Oh ma igavene oinas!

Ta laotas nõutult käsi.

Ka Endel seisis nõutult. Mis pidigi ta lausuma? Ainult vahest seda, et doktorid ja professorid on lähedased hingesugulased unustamise suhtes.

Kuid ettevõtlik doktor leidis kohe nõu.

— Härra Saarpuu, olge kallid mees ja minge sinna tallu, näete — sealsamas metsaservas. Seda jalgrada mööda otse — oleks veidi valgem, näeksitegi maja selgesti. Nüüd võib näha vaid korstna siluetti. Näete?

Endel pingutas silmi. Doktorid osutussõrme suunas võis madala metsa kohal tõepoolest näha midagi, mis erines puuladvust. See pidi olema korsten.

— See on lähim talu. Minge sinna ja paluge nõõri, kindlasti neil midagi taolist on. Või traati või niiti — ükskõik, mida. Lõikan niikaua sööda tükkideks ja sean kõik korda. Võibolla on seal inimesi ülevalgi.

Endel asus teele näidatud suunas. Vähesõtkutud jalgrada lookles üle heinamaa. Siis tuli madal lepa-võsa. Jõudnud nii kaugele, Endel nägi juba selgesti taluhoonete gruppi, mis asetses madala metsa servas.

Kõik oli vaikne ja pime. Endeli kummtaldadega kingad ei tekitanud astumise juures mingit müra.

Talu piirava lattaia juurde jõudnud, Saarpuu võttis maast roika ja astus maja poole ettevaatlikult. Kuigi tal polnud kahju vanast ülikonnast, ei soovitud ta siiski, et mõni tige õuevalvur oma hambad tema sääremarjadesse surub.

Elamu aknad olid pimedad. Endel otsustas teha ringi ümber maja, et leida sissepääsu võimalust.

Ühe akna juures jäi ta seisatama. Vaevu märgatav valgusekuma paistis selle servast. Tähen-dab — inimesed on veel ülal. Kuid miks on nad sulgenud akna seestpoolt vaibaga? Tavaline aknaeesriie

see ei võinud olla, isegi rullkardin ei suuda pidada valgust kinni nii palju.

Hetkel, millal noormees juurdles oma ootamatu avastuse üle, tabas ta kõrv kummalise heli, mis tuli kuskilt ülalt, otsekui katuse alt. Rütmiiliste vahe-
aegadega kordus see, nagu hiire piiksumine.

Otsekui oleks väik valgustanud Endeli aju, taipas insener silmapilkselt: see on ju raadio summer-
toon! Siin töötab raadiosaatja!

Tardunult seisis noormees paigal. Samal hetkel miski kõva ese lõi talle pähe. Enne teadvuse kaotamist Endel tundis veel, kuis kellegi tugevad käed ta selja tagant ümber haarasid.

24. juuli varahommikul doktor Ereval sõi oma hommikueinet pansion „Veronikas“ erilise isuga. Pansionikaaslasi üllatas väga, et doktorihärra seekord ei rääkinud kaladest ega spinningipüügist, vaid vähkidest. Preili Kajansoo ja härra Saarpuu kohad olid tühjad. Kuna nii mõnigi kaaspanionär ennast kõikteadjaks pidas, pilgutati teineteisele kavalasti silma. Eriti agar oli seda tegema tüse vanaproua Hasenfuss Tartust, kes nii mõnigi kord mõlemaid noori inimesi seltsis oli näinud.

— Oh see noorus, see noorus, õhkas vanaproua siirupisel näol ja pani käed ristamisi kokku. Kas härra doktor ei saa ka oma kalade ja vähkide mant aega mõnikord silma noorematele visata? Oleks nagu aeg juba ka?

Laudkonna lõbuks doktor vastas:

— Noorest neiust ei saa kunagi aru, ons ta vähk või kala. Sellepärast ettevaatlik inimene tegeleb pigem p ä r i s kalade ja vähkidega.

Samas stiilis veeres lauataguna keskustelu einaja lõpuni. Doktor Ereval vaatas kella, soovis kõigile head päeva ja lahkus oma tuppa.

Viis minutit hiljem võis teda näha kohvrikesega käes ruttamas laevasadama poole. Doktor eelistas alati laevasõitu omnibusele ja sellel teemal oli „Veronika“ lõunalauas sageli üsna sõnarohkeid vaidlusi.

— Miks peaksin sõitma omnibuses? kaitses doktor oma seisukohta ehtsa teadusmeheliku ägedusega. Suvi on niigi palav aeg ja täiskiilutud bussis istumine, tolmu sissehingamine ning higistamine on liig suur hind selle mõnekümne minuti eest, mis bussiga ru-tem linna saab kui laevaga. Sellevastu laeval on ruumi küllalt, värsked õhk, ilusad vaated Narva jõe kaunistele kallastele — selge nauding.

Et doktor oma sõnade järgi ka käis, sellest an-nab parima tõenduse asjaolu, et ta ka sellel, 24. juuli hommikul siirdus laevale.

Kolmveerand tundi sõitu möödus kiiresti. Narva laevasadamas doktor istus taksiautosse ja laskis sõi-dutada end politseihoone ette.

Kohver käes sammus ta treppidest üles kuni jõu-dis ukseni, millel asus tagasihoidlik silt: Poliitilise poliitsei komissar Narvas.

Elegantilt rõivastatud valveametnik ruttas tuli-jale vastu.

— Teie soovite?

— Kas härra komissar on siin?

— Jah. Keda ma tohin teatada?

Doktor ulatas ametnikule nimekaardi.

— Üks silmapilk. Palun, istuge hetk.

Kaart käes, ametnik läks taharuumi, kust kostis kõnekõma. Kell oli juba kümme ja seega ametnikud kõik kohal. Doktor sai oodata vaevalt minuti, kui ilmus valveametnik.

— Palun.

Ereval sammus teise kannul üldruumi, kus neli paari uudishimulikke silmi teda näiliselt osavõtma-tult seirasid. Doktor noogutas kõigile tervituseks ja hetk hiljem sulgus tema järel komissari kabineti raske tiibuks.

Tõsine, intelligentse näoga vanem härra tõusis

oma töölauda taga püsti. Tal oli käes doktori nimekaart.

— Millega võin teenida teid, härra doktor? Palun, võtke istet!

Ereval laskus mugava kodususega leentooli. Ka komissar istus.

— Tohib suitsetada, härra komissar?

— Palun.

Ereval süütas sigareti ja asetaski parema jala üle vasema põlve.

— Õieti on mul esialgu ainult üks soov.

— Ja see oleks?

— Vahest vaataksite mu nimekaarti tähelepanelikumalt.

Komissar vahtis kummalisele võõrale suuri silmi otsa. Heitis siis pilgu kaardile ja uuesti Erevalile ning doktor võis vanduda, et sel hetkel komissari niigi juba suured silmad muutusid veelgi suuremaiks.

— Laevere!

— No muidugi! Kes siis muu. Näen kena välja, mis? Uskuge, härra komissar, et jääksin või eluaeg doktor Erevaliks. Teate ka — minu eriala on kalad ja vähid. Kavatsen nende kohta kirjutada uue väitekirja. Eriti Rossoni ümbruses asuvate vähkide üle, kes on keetmatagi punased.

Nüüd ei suutnud muidu nii tõsine ja asjalik komissargi enam pidada naeru. Ta lausa rappus sellest, kui vajutas laual asuva märgukella nupule, mispeale uks avanes ja endine valveametnik sisse astus.

— Raidam, palun, kutsuge kõik siia, ise muidugi ka.

Raidami nägu sellist käsku kuuldes ei kuulunud tõesti mitte kõige vaimukamate liiki. Ehkki noor ametnik oli juba üle nelja aasta politseis teeninud, polnud ta oma ülemust iial sellises tujus näinud.

Hetk hiljem seisis seitse meest komissari kabinetis.

— Mu härrad, kas tunnete seda isikut siin? pöördus komissar küsimisega kõigi poole. Laevere vaatas läbi prillide oma taga seisvate kolleegide poole, ja kui need teda viivukese olid tunnistanud ja keegi sõnakestki polnud lausunud, võttis ära oma „silmaehted“. Imelikul kombel muutus sel hetkel ka doktori nina pisut ja samas hüüatas kõik seitse ametnikku kui ühest suust:

— See on ju Laevere!

— Muidugi Laevere, lausus äsjane doktor muheledes. Nüüd näete, kui vähe on vaja, et oma kesta muuta. Lokid lühikeseks lõigata, pisut vesinikuühilhapendit, trobikond tedretähti ja nahasalvi ning näpitsprillid, ja asi ongi küps. Muidugi mõista, peavad prillid olema pisut teissuguste näpitsatega, kui neid müüb Amos. Lausa uskumatu, kuidas ühest korralikust ja soliid rooma ninast saab ehtne nöpsnina, kui selle haistmiseorgani seljanahka pisut ülespoole tõmata!

Kõigi lõbuks Laevere demonstreeris oma väite tõestuseks öeldut praktikas ja toolil istus jälle uudishimuliku nipsninaga doktor.

Viis minutit hiljem oli Laevere jälle komissariga nelja silma all. Šeff oli uudishimu ise ja tegi Laevere jutustuse kestes paberile mõningaid märkmeid.

— Niisiis, alustasin vaatlusega sadamas ja jõel. Ei olnud ju mingit pidet, nagu isegi teate.

Esimesed päevad ei annud tulemusi. Tavalised turulkäijad maainimesed, kes hommikul tulevad ja õhtul lähevad. Piim, või, munad, aiasaadused. Ühel ilusal päeval aga leidsin naljaka mehe, kellel oli nii suur piimanälg, et ta pidi minema külla piima hankima peaaegu öösel. Mis te ütlete niisuguse asja

kohta? Pealegi, millal Jõesuu poodides piima küll ja küll müügil oli.

Jälgisin meest. Ta andis järgmisel hommikul üle mingi pakikese ühele preilile, kes ilmselt ei kuulu tema seltskonda. Pealegi toimus üleandmine kummalisel viisil. Mõlemad, nii kõne all olev mees — see on ruugejuukseline, tüse jõmm eht külavenelase tegumoega — kui preili ilmusid peaaegu ühel ja samal ajal Vabaduse tänaval asuva ajalehekioski juurde lehti ostma. Ja mis veel imelikum — kummalgi oli käes pisike kunstnahast kohvriku, mis sarnanes teisega kui kaks veetilka. Mõlemad asetaskid lehti sorides oma kohvrid kõrvuti letile, ja kui neiu lahkus, võttis ta kaasa võõra kohvri otsekui kogemata. Mees jäi minutiks veel kioski juurde ja lahkus siis teisele poole. Pealtvaatajaile jäi mulje, et siin kohutus kioski juures juhuslikult kaks inimest, kes teineteist üldse ei tunne ega pole näinud.

Nii oli mul niidiots peos. Kuigi ma ei võinud aimata, kuhu see välja viib, jälgisin edasi. Neiu asus paar päeva varem elama pansion „Veronikasse“, kus elab insener Saarpuu. Tõsine mees ja tore poiss, kes iga sõna võtab õige rahana ja on kõrvuni armunud sellesse Kajansoosse. Jälgisin neid suvila teiselt korralt piinlikult. 19. juuli õhtul noormees käis neiu toas, kuid muud midagi ma teada ei saanud. Ettevaatamatu vahelesegamine oleks aga kõik sassi ajanud.

Kaasik, kelle ma teilt enesele abiks palusin — jälgis hoolega raadiot. Jaam töötab viimast korda kuueteistkümnendal. Siis oli kolm päeva vahet. Kahekümnesimese õhtul kuuldusid signaalid jälle. Muidugimõista ikka šifris. Aga — seda teate muidugi sama hästi kui mina.

Enne seda aga tabasin oma ruugejuukselise isanda sama piimanõuga minemas Jõesuust Ingerisse.

Nagu võis otsustada kandmiseviisist, nõu oli täis. No ütelge, kes on kuulnud või näinud sellist pöörasust, et keegi veab linnast — Narva-Jõesuu on ju peaaegu linn — piima maale, külasse? Asi hakkas võtma jumet. Pealegi preili kuramaaž inseneriga oli lausa meeleheitlik. Pagan neid naisi — nad võivad ka kõige ausamast mehest selle enese teadmata voolida esmajärgulise kaabaka. Nii siis oli mu teooria valmis. Otsustasin anda esimese löögi, mille sooritas Kaasik. Tulemused olid rabavad. Oli selge, et raadiojaama rike lasti parandada insener Saarpul, kasutades selleks küll kõige võimatumat ja rumalamat ettekäänet, kuid — ei ole maailmas lollust, mida ei usuks kõrvuni armunud narr, kui see lollus tuleb tema Dulcinea huulilt. Nii oli asi selge ja klaar. Ruugejuukselise „piimatalu“ oli teada. Raadiojaama oleksime võinud nabida kinni juba kolm päeva tagasi.

Kuid milleks? Meil on ju ometi vaja teada, mis peitub kõige selle taga. Teatavast koosolekust saadik hakkas mind Ingeri küsimus huvitama. Jõel ümber uites ja silmi lahti hoides märkasin nii mõndagi, millel ei paistnud olevat esialgu küll olulist tähtsust, kuid üks oli kindel: seal miski käärib, seal plaanitseti midagi. Kuid mida — see oli küsimus.

Kuna insener Saarpuu tahtmata ja teadmata oli sattunud salapärase kombinaatorite käsilaseks, otsustasin pisut kasutada tedagi. Eile sõitis Raina Kajansoo Ingerisse, teatavasse tallu. Mängisin vähjapüügi ettekäändel sinna ka Saarpuu. Noormees niikuinii igatses kohata preiliga, et pärida seletust, sest Kaasiku isalik jutt lõi kogu ta olemise segamini. Saatsin Saarpuu öösel tallu, kuid minu poolt kombinitud romantiline kohtamine lõppes noormehele üpris vähelohutavalt: talle virutati pähe ja tassiti mees selle järele majja.

Komissar laskis kuuldavale pika vile. Laevere jätkas:

— Ega temaga seal midagi halba juhtu, selle eest hoolitseb juba neitsi Raina. Tunnen ka neid maailma asju pisut, ehkki olen veel poissmees. Igaks juhuks jätsin Kaasiku vaatama. Kui midagi üllatavat peaks juhtuma, küllap ta siis teatab.

— Eile öösel kella kahe ja nelja vahel töötas raadiojaam peaaegu vahetpidamatult, lausus komissar. Nüüd on mulle selge, miks sündis see nii ebatavalisel kellaajal.

— Kindlasti ühenduses Saarpuu juhtumiga, hüüatas Laevere.

— Selge. Arusaadavalt ei või meie ütelda, kas töötas ainult üks jaam. Tõenäoline on, et kõneall olev jaam vahetas teateid piiritaguse jaamaga. Kui kaks lühilaine-saatjat asuvad nii lähestikku, siis on võimatu eraldada neid.

— Kindlasti tuleb arvata, et teatati kõigest piiri taha ja kuulati sealpoolt saadetud vastuseid. Milleks oleks kulunud muidu nii pikk aeg?

— Jah. Nii pikka töötamist ühtejoont ei ole me varem märganud.

— Nii võib oletada, et meie sõprade töö hakkab jõudma kas lõppjärku, või on häiritud Saarpuu ootamatust pealesattumisest. Viimast võib küll vaevalt uskuda, kuna inseneril on küllalt intelligentsi, et käituda väärikalt. Ja pealegi ei tea ta mitte kui midagi. Ma ei usu, et ta pärast sellist käitumist, nagu on seda kaikaga pähelöömine, avaks suu, et rääkida sellele bandele oma vahejuhtumisest Kaasikuga.

Ruumi tekkis paus, mis vältas üle minuti. Siis lausus komissar:

— See oli ohtlik malekäik, millega riskisite. Minu arvates olnuks parem korraldada asi kiiremini ja ootamatult. Midagi ikka oleks pudenenud näppu,

mis oleks lasknud meil heita pilku nende kavatsustesse. Kannan igatahes kõik Tallinnale ette, küllap kuuleme, mis sealt üteldakse. Palun teid olla siin õhtul kell üheksa. Vahepeal hoidke ühendust Kaasikuga, et iga hetk löögivalmis olla, kui midagi ootamatut peaks juhtuma. Igal juhul sõltub praeguses olukorras väga palju selle teie inseneri käitumisest. Kui ta räägib, et oli teiega vähil ja et teie ta sinna juhatasite, siis võib pesa olla tühi, kui jaole saame, sest teid jälgiti sel puhul kindlasti ja nähti tulevat siia.

— Ei usu, et ta mainis minu nime. Tal pole ju aimugi, kes olen, ja kindlasti ei taha see tore poiss kiskuda mindki oma supisse. Selleks on ta liiga heasüdamlik, kuna ta usub kindlasti oma sattumise sinna majja olevat pimedada juhuse.

— Loodame, loodame. Nii siis — kell üheksa õhtul.

— Olen täpne, härra komissar.

Esimene asi, mida tajus Endel, oli valus tuikamine peas. Vasem pool valutas, otsekui tahaks lõhkeda, kuid esimene katse avada silmi õnnestus ja siis näis Endelile, et lugu ta peaga ei olegi nii hull. Uued nägemismeele kaudu tajutavad muljed sundisid unustama kõik muu. Esimene arglikult kobav pilk ütles insenerile, et ta asus suletud ruumis. See pidi olema talutuba, kindlasti, sest kogu sisustus, värvitud riidekapp, laud, paar lihtsat tooli, puupink ja jumalakuju nurgas näitasid, et tegemist on lihtsate inimeste eluasemega. Valgus tuli toa madalast, värvimata laudadest laes rippuvast petrooleumilambist ja aken laua taga oli kaetud kinni tiheda, villase jooniku voodivaibaga. Niipea kui Endeli esimene imestav pilk oli selle kindlaks teinud, sulgus ka ta mälestuse ahel — noormehele meenus kõik. Kindlasti oli see ootamatu kallaletung sama maja — usutavasti sama toa akna taga ja nüüd oli ta siin, nurgas pingil, seljaga vastu seina. Harjunud kombel Endel tahtis tõmmata käega üle juuste, kuid märkas siis, et mõlemad käed, samuti ka jalad olid seotud. Nii siis — ta oli vang, abitu vang. Terve kosk tulvavaid mõtteid täitis sel hetkel noormehe aju. Mis? Miks? — kõigele sellele ei osanud ta anda mingisugust vastust. Vahest ehk peetakse teda röövliks? Öiseks sisse-murdjaks? Kuigi nii, siiski oli kummaliselt mõist-

matu selline kohtlemine. Nii ilma hoiatamata, midagi küsimata tungida teisele seljatagant kallale ja teha ta võitlusvõimetuks! Kummalised kombes!

— Noh, kas ärkasite juba?

Karm hää l ausus selle peaaegu Endeli kõrva juures. Võpahtudes pööras noormees pea — ja samal hetkel tundus talle, otsekui oleks ta saanud teise hoobi pähe: Ta kõrval, nurgas, kuhu ta pilk varem polnud küündinud, seisis tüse, mustajuukseline ja tõmmu näonahaga mees — Kajansoo. Raina vend. Või — vähemasti sama, peen härra, keda Raina oli sellisena tutvustanud talle kuurhoones ja kes sama neiu jutu järele pidi olema reisil.

— Härra Kajansoo? See pooleldi imestav, pooleldi kahtlev hüüd oli ainus, mis pääsis Endeli huultilt.

Vastuseks kõlas brutaalne, järsk naer.

— Kuidas soovite, härra insener. Võib ka nii. Ei teadnud oodata teie nii ebaharilikku küllastust.

Endeli pea oli juba täiesti selginud. Ta ei teadnud vaid, kas võtta antud olukorda koomiliselt või traagaliselt. Sissekasvanud optimism ei lasknud tal suhtuda olukorda halvimast küljest. Sellepärast sundis ta oma hääle rahulikuks ja vastas oma tavalisel, muretul toonil:

— Sama pean ütlema teie vastuvõtu kohta.

— Kuidas küllastus, nii vastuvõtt.

— Tänan. Vahest ehk vabastaksite nüüd mu käed ja jalad.

Kajansoo puuris oma läbitungiva pilgu Endeli silmi. Leides sealt vaid imestusega segatud paha-meelt, pööras ta selja. Aeglasel, kuid tugeval sammul kõndis ta üle toa ja avas ukse. Endel nägi, et ka kõrvalruum oli valgustatud.

— Tulge!

Uksel tagasi pöördunud Kajansoole järgnes laia-
õlaline noormees, kelle ruuged juuksed kollaka lam-
bitule paistel tumepunasena näisid.

— Seleta talle, kuidas ta siia sai.

— Seltsimees kapten, laiutas ruugejuukseline
käsi. Mul pole muud seletada midagi. Valvasin
nagu harilikult kolme kuuse varjul ja nägin, kuidas
ta lähenes majale. Hiilis ettevaatlikult, vahtis üm-
berringi, kuulatas akende taga. Samal hetkel, mil
ta seisis sellesama akna all, tegingi ta kahjutuks.

— Nii. Mis on teil siin otsimist?

Küsimus oli pööratud Endelile.

— Mul oli vaja nööri. See maja oli esimene,
mis puutus mulle silma ja sellepärast pöördusingi
siia.

Endel valetas silmaga pilgutamata. Välkkiiresti
analüüsinud olukorda, leidis ta, et ainuõige tee on
mitte sõnagi rääkida oma kaaslasest doktorist. Kes
teab, millega võib lõppeda lugu — kui nad saavad
teada, et Endelil jäi kaaslane jõekääru äärde, võivad
nad hiilida ligi temalegi ja teha doktoriga samuti,
kui Endeliga. Koos sellega inseneri vaist seadis
praeguse olukorra otsekohe ühendusse Kaasiku poolt
kuulduga. Kui ta ei reeda doktorit, hakkab see kaht-
lustama, kuhu jääb Endel nii kauaks, ja võib-olla tai-
pab, et midagi on korrast ära. Sellega jääb teatav
ühendus välisilmaga, teatav päästmiselootus. Mui-
dugi juhul, kui doktor nii ettevaatamatu ei ole, et
teda otsima tulles pimesipäi löksu jookseb.

— Mis nööriotsimine on teil siin ja nii hilja
öösel?

— Tulin vähile ja unustasin süüa kinnitamise
nööri maha.

— Olite üksi?

— Aga loomulikult.

Kapten, ehk, nagu Endel teda tundis, Kajansoo kõndis jälle edasi-tagasi. Ilmselt ta ei teadnud, mis teha. Valetas Endel või rääkis ta tõtt? Raske oli otsustada.

— Miks hiilisite ümber maja?

— Ei leidnud ust, kuna lähenesin majale jõepoolest küljest.

— Ta hiilis juba eemalt!

Seda ütles ruugejuukseline atleet vahele.

— Kuulsite! müristas kapten. Teie hiilisite! Teie luurasite. Olete nuuskur?

— Tänan, ei. Ka Endeli hääles kuuldus ärrituse alatooni. Liikusin ettevaatlikult sellepärast, et kartsin koera, milline tavaliselt on igas talus. Ja nüüd palun mind otsekohe vabastada, sest see jant hakkab mind juba tüütama.

Vaatamata kasvavale ärritusele, Endel otsustas lõpuni mitte reeta end ja mängida juhusliku sanna-sattunu osa edasi, saagu, mis saab. Ehkki ta teadis palju ja oli kuulnud selgesti raadiojaama töötamist, kindlasti sama raadiojaama, millest oli rääkinud assistent Kaasik, otsustas ta seda kapteni ees, kes nähtavasti oli salaorganisatsiooni juhte, varjata.

— Kus on teie püügiriistad?

— Paadis.

— Ja paat?

— Jõe ääres.

— Kus kohal?

Sellele vastamine oleks võinud rikkuda kõik. Kuna Endelile sel hetkel ei tulnud keelele vastust, mis oleks võinud ajada küsija eksiteele, teeskles ta solvunud ja lausus kõrgendatud häälel:

— Millise õigusega kuulate mind üle? See on minu asi, kus mu paat on. Nõuan enese vabastamist silmapilk ja kui seda ei sünni, kahetsete veel!

Kapten naeris.

— Ah nii, noorhärä? Noh, seda me näeme. Kahjuks pole mul praegu aega teiega pikemalt vestelda. Palun teid sellepärast jääda mõneks päevaks meie külaliseks. Küllap siis selgitame kõik. Loodan igatahes, et kes kahetseb, see olete teie. Võib aga ka olla, et ainult imestute. Jakim — vii külaline alla.

Jakimiks hüütu oli ruugejuukseline. Sõnagi lausumata haaras ta käsist ja jalust seotud Endeli sülle.

— Kui suvatsete kisendada, siis peate meid vabandama, kui me oma külalislahkusele veidi ebasoovitavama kuju peame andma, lausus kapten Endelile vaadates. Insener taipas nende sõnade varjatud ähvardust ja laskis enese ruugejuukselisest jõumehet kanda teise tuppa, kus oli avatud keldriluuk.

Minut hiljem lebas Endel väikeses, umbes neljaruutmeetrilise põrandapinnaga maa-aluses ruumis, karedal, kodukootud voodivaibal, mille Jakim kapteni käsul oli kaasa võtnud. Tumeda mürtsuga sulgus keldriluuk ja Endelit ümbritses pilkane pimedus. Valitsevat haudvaikust segasid vaid üksikud ülalt kuulduvad sammud.

Endel katsus vabastada köidikuid, kuid kuidas ta end ka ei pingutanud, osutusid kõik katsed viljatuks. Ponnistusest tekkis vaid terav valu randme-kohtades. Veendudes nii oma olukorra abituses, Endel laskus seljali mahalaotatud vaibale, sihiga puhata jõudu, et siis uuesti katsetada. Üleelatud pingutused, hoop pähe ja viimase poole tunni erakordne ajupinge ning ärritus, lisaks sellele peas tulvavad mõtted tekitasid reaktsiooni ja noormees vajus peagi poolteadvusetusse olekusse, mis polnud ei magamine ega ärkvelolek, vaid midagi nende mõlema vahepealset.

Kui kaua ta nii oli lebanud, seda ei teadnud Endel isegi, kuna pilkases pimeduses ja vaikuses oli

kadunud iga ajamõiste. Oli väljas juba uus päev või veel öö? Sedagi ei teadnud Endel, kui tundis end äratatavat kellestki, kes oli tulnud ta vanglasse Endeli märkamata. Kostis tasane raksatus ja hele valgusjuga tugevajõulisest elektrilambist muutis pi-meduse valguseks.

Ruumis seisis Raina Kajansoo. Tal oli üll must nahkmantel, peas lendurimütsiga sarnlev sama värvi ja samast materjalist peakate. Kas näis see ainult Endelile nii, et neiu oli näost ebatavaliselt kaame, või oli ta seda tõepoolest?

Sel hetkel, millal noormees avas silmad ja nägi Rainat, oli talle kõik selge. Ainult mänginud oli see tüdruk temaga, kasutanud teda oma kuritahtlike kavatsuste teostamiseks ebateadliku relvana! Ja tema, Endel, oli lasknud ennast nii rumalasti, nii kergesti meelitada! Ta oli muutunud põrandaaluste salakuulajate käsilaseks! Oo! Kõik kees ja kihas Endelis. Talle meenus iga sõnake Kaasiku jutust. Kõik, kõik oli tõsi — see naine oli siin kui oma kodu, kõik, ka Endeli kahjutuks tegemine toimus tema teadmisel.

Ainult inimene, kes on tunnud kunagi suurt valu ja suurt pettumust, inimene, kes on lootuste säten-davalt tipult paisatud ainsa hoobiga sügavaimasse kuristikku, võib mõista, millist kibedust tundis sel hetkel Endel. Kaasikuga kõnelusest peale oli ta loot-nud, et Raina võib olla sama ebateadlik põranda-aluste käsilane, kui ta isegi. Ent nüüd — nüüd pu-runes ka see viimane. Kuis võisid valetada need silmad, kuis pidi olema see tüdruk oivaline näitleja, et sisendada teisesse usku oma südamest tulevaina näivatesse sõnadesse.

— Härra Saarpuu . . . Raina hääli oli vaikne, kuid kindel. Ma pidin tulema, et anda teile seletust. Olete olnud hea minu vastu, võlgnen seda sellepä-

rast teile. Iialgi poleks ma uskunud, et ainus poole-
tunnine kõnelus politseinuhiga Narva-Jõesuus viib
teidki nuuskurite kilda.

Tüdruku viimastes sõnades peitus halvastivarja-
tud kibedust.

— Preili Kajansoo — näete tõesti asjata vaeva
seletamisega. Tean kõik, võite ütelda seda oma
nõndanimetatud vennale ehk kaptenile, kes on näh-
tavasti teie ettevõtte juht — kui teie ise seda ei ole.
Veel pool tundi, ei, veerand tundi tagasi mõtlesin
teisiti, kuid teie ilmutamine siia kinnitab kõik. Mis
puutub nuuskurisse, siis seda ma ei ole. Teate seda
isegi. Olete saavutanud minult, mis vajasite. Imes-
tan vaid, et tühise saatejaamaosa parandamise jaoks
oli teil vaja raisata nii mitu õhtut ja kulutada oma
oivalist näitlejaandi.

Endel pööris selja.

— Endel Saarpuu! Teie olete eksiteel nagu polit-
seigi. Teie peate meid kommunistlikeks salakuula-
jaiks. Meie ei ole seda. Vannun teile kõige juures,
mis mulle on püha, meie ei ole seda. Meie ei
soovi midagi halba Eestile. Meie vihkame kommu-
niste nagu teiegi. Kas mõistate mind, Endel? Teie
peate mõistma, teie ei tohi, jah, teie ei tohi olla
väärarvamusel! Homme öösel selgub kõik, kuid ma
ei taha, et te minutikski mõtlete minust valesti.

Neiu püüdis oma häälele anda karmi ja asjalikku
kõla, kuid terane kõrv võis märgata pigistust rääkija
kõris ja suuri vaevu tagasihoitud värinat. Vaist-
likult neiu astus noormehele sammu lähemale. En-
del pöördus uuesti Raina poole.

— Kes te siis olete? Mida taotlete?

— Oleme ingerlased. Olen seda öelnud teile.
See on tõsi. Meie ei taha muud, kui teiegi — oma
vabadust omal maal. Selle sihi taotlemiseks toome
ohvriks oma vere, nagu tõite Vabadussõjas teiegi.

— Miks kohtlete siis mind kui vaenlast?

— Teid ei kohelda vaenlasena. Olete vaid eksinud, pidades meid punasteks. Kapten ei usalda teid vabastada, kuna kardab reetmist. Nüüd, kus kõik on valmis, millal jääb oodata veel vähem kui 24 tundi, oleks ohtlik riskida pisemagi asjaga. Olen kurb, kuid ma ei saa sinna midagi parata. Meid peetakse teie riigi vaenlasteks, teie politsei ajab meid taga kui põrandaaluseid. Ta on eksiteel, kuid meil puudub võimalus praegu seda eksitust õiendada. Sellepärast peamegi pidama kinni teid, kuni kõik on teiseks saanud. Uskuge, mul on valus ja kahju, et see on nii. Arvan, et mul avaneb võimalus hüvitada kõike. Siis mõistate mind täiesti ja andestate kõik. Kas olete nõus andma ausõna, et te ei püüa põgeneda siit enne kui ise seda luban? Vabastan sel juhul te käed ja jalad ning lasen hoolitseda muudegi mugavuste eest.

— Annan selle ainult tingimusel, kui seletate mulle, milles on asi. Mis selgub? Mis peab sündima vähem kui 24 tunni jooksul? Mis on see, milleks töötate, kui see pole salakuulamine, nagu tõendate?

Neiu kõhkles viivu. Aga ainult viivu; siis otsustas ta.

— Teen pattu sellega, härra Saarpuu, lausus ta. Kuid olgu — usun, et mul ei tule kahetseda. Kuu-lake siis: see on Ingeri, kes tõstab homme öösel oma pea ja ajab sirgu selja. Selja, millel ratsutavad tuhanded kurnajad ja rõhujad. Homme öösel täpselt kell üks ärkab Ingeri. Karjala metsadest kuni Ilm-järveni tõusevad ingeri hõimud, haaravad kätte relvad ja raputavad endilt punase ikke. Kaua on kestnud ettevalmistustöö. Ingerlased, isurlased, vadjalased ja karjalased, kõik nad on valmis. Sõjatuli sütib Valgest merest Peipsini. Pelgui tütar ühendab

Suur-Ingeri ja see astub võrdse liikmena vabade rahvaste perre. Kas piisab teile sellest?

Üha tõusva hämmastusega Endel oli kuulanud Raina sõnu. Teda vapustas mõtte suurus, pöörane ootamatus, mis mõjus lõhkeva pommina. Nii siis oli kõik õige! Neiu ei valetanud. Ta ei näidelnud. Ta ei petnud. Ent siiski...

— Aga raadiojaam? Teie siinolek?

— Ka siin on osake Ingerit. Siit juhime meie endi liikumist. Eesti peab mõistma, et väike Eesti-Ingerigi kuulub Ingeri vabariigile, ingeri rahvale. Ka Eesti on väikeriigina saanud õiguse, miks keelaks ta seda Ingerile, vennasriigile. Loomulikult ulatub Ingeri piir Narva jõeni. Ent esialgu pole see tähtis. Siin moodustatud rühmad marsivad homme öösel üle piiri, et tõtata appi võitlevatele vendadele traataia taga. Ma ei usu, et meil tuleks võidelda selle maalapi pärast, millel asume praegu — veel enam: loodan, et meiega saab olema Eesti sümpaatia. Meie löök tuleb ootamatu ja järsk. Juba ülehomme üllatub maailm. Kas nüüd olete rahul? Kas annate sõna?

Uuesti kerkis neiu Endeli ette kogu oma seesmises suuruses. Nüüd, kus noormehele oli avastunud Rainat ümbritsev saladus, nägi ta kõike sootuks teises valguses. Unustatud olid kõik ebamugavused, unustatud olid hetked tulvil kõhklemist, südamepiina ja valu. Nüüd oli noormehel selge, millist kõrget mängu mängis see terastahteline tüdruk, neiu, kelle silmis peegeldus ta kodumaa järvede sina ja kellest hoovas metsade ja niitude hõngu. Kuis võis Endel hetkegi uskuda midagi muud, midagi madalat ja võltsi? Endelis juubeldas vaikne võidurõõm: ta esimene mulje, ta loomupärane vaist ei olnud teda petnud! Raina oli selline, nagu löi temast pildi Endeli kujutelm.

— Annan oma sõna.

Midagi niisket läikis neiu silmis. Kiiresti lõikas ta noormehe köidikud puruks. Hetke valitses madalas ja umbses ruumis lämmatav vaikus. Siis sirutas noormees oma vabastatud käed.

— Soovin teile õnne... Ingeri kuningatar!

— Pelgui tütar täidab oma kohuse oma rahva vastu! Need sõnad olid öeldud madalal, veendunud häälel. Siis kustus valgus, kostis mingi raske ukse sulgumist ja taas valitses vaikus Endeli ümber.

Raina oli läinud.

24. juuli õhtul Narvas, poliitilise politsei komisari kabinetis peeti salajast istungit. Peale komisari ja paari lähema kaastöölise oli kohal ka kolonel Valgjärv Tallinnast, kes komissari ettekande peale lennukil Narva oli lennanud. Täpselt kell 8 õhtul ilmus koosolekule Laevere.

Möödunud päev ei olnud toonud mingisugust uudist. Kaasik vaikis.

Valitses närviline õhkkond. Aegajalt võttis komissar telefonitoru, et kuulda, kuidas edeneb kinnipüütud raadiogrammide dešifreerimine. Alati pidi ta panema toru pettunult käest. Nähtavasti oli salajane raadiosaatja või saatjad läinud üle eriliselt keerukale võtmele, et isegi parimad salakirja-spetsid nii ruttu midagi avastada ei suutnud.

— Ütlesite, et raadiojaam töötab viimasel ööl erakordsetel kellaaegadel?

Koloneli küsimusele vastas komissar.

— Täpselt nii. Tavaliselt töötab jaam õhtuti, kella kümne paiku. Täna öösel aga kestis signali-seerimine peaaegu vahetpidamatult, kuni hommikuni.

Kolonel trummeldas sõrmedega lauale.

— Härra Laevere, jagan täiesti härra komissari arvamist teie sammu kohta, pöördus kolonel Laevere poole. Osutasite suure teene raadiojaama asupaiga avastamisega. Kuid riskisite liiga palju, et ei teot-

senud kohe. Nüüd võivad linnud pesast juba väljas olla. Teie sõbrast ei ole teateid?

— Ei. Olen igatahes veendunud, et tal pole halb. Kaasik jälgib asju koha peal. Ega raadiojaam ei ole paberrossikarp, mida võib tähelepanematult paigast teise viia.

Vaatamata Laevere optimismile, oli olukord komissarile ja kolonelile küllaltki raske. Tundes oma õlgadel suurt vastutusekoormat olid nad kui sütel. Teisest küljest: oli Laevere oletus õige, siis poleks ka raadiojaama vallutamine peale mõne väiksema venna kinnikukkumise midagi erilist avastanud. Tuli lasta vaenlasel end enam sisse mässida, ning siis anda otsustav hoop.

Lõpuks jõuti otsusele: oodatakse, kuni salapärane jaam uuesti tööle hakkab ning vangistatakse siis, kes ette juhtub. Paistis, nagu oleks see otsus lahutanud suurema osa õhus valitsevast pingest. Härrad koosolekuruumis asusid koostama öise retke üksikasjalikku tegevusplaani. Kaks tugevat autot seisis igaks juhuks valmis, et kohe, kui teatatakse jaama tööleastumisest, teele rutata. Arvestuste kohaselt võis see sündida juba enne keskööd.

Juulilõpu õhtud on pimedad. Kell kümme algab juba öö.

Massiivne seinakell komissari kabinetis näitas kaheksa minutit üle kümne, kui eesruumist kostis kära. Mingi uks virutati plaksatades lahti, kellegi kiired jooksusammud kulgesid piki koridori. Härrad kabinetis muutusid tähelepanelikuks. Mis on? Kus on valveametnik, et laseb sündida sellist korralagedust?

Samal hetkel paisati kabineti rasked tiibused laiali. Ruumi tormas pooleldi vankudes noor naine mustas nahkmantlis, palja päi. Ta juuksed olid kor-

ratuses, jalanõud porised. Valveametniku ehmunud nägu peatus ukseaval.

Laevere hüppas püsti.

— Raina Kajansoo!!!

See oli Raina. Ta pösed olid lohku vajunud, halles silmis peegeldus meeleheit. Katkendlikult ja lõõtsutades kostsid sõnad ruumis, mis oli tulvil paberossi- ja sigaretisuitsu:

— Komissar... hoidke ära õnnetus... Täna öösel kell üks... Päästke...

Rohkem ta ei suutnud. Ilmsesti oli Raina elanud üle pingutuse, mis riisusid selle imetlusväärsest tugevagi neiu vastupanujõu. Ta vaarus, haaras kätega õhku ja langes kokku. Laevere ja koloneli käed püüdsid ta ja kandsid kõrvalruumi, massiivsele nahksohvale.

Komissar haaras telefonitoru. Viie minuti jooksul oli kohal arst.

— Raske minestus ülekurnatusest. Füüsiline ja vaimne vapustus, nentis see kuivalt.

Kell pool üksteist suudeti neiu toivotada. Hirmunud silmi vaatas ta ühe otsast teise otsa, meeleheitlik pilk peatus hetke kella vaikival numbrilaual. Näis, nagu annaks meeleheide talle uut jõudu. Raina tõusis istukile.

— Jumala pärast, rutake, hüüdis ta kähiseval häälel. Täna öösel sünnib muidu midagi hirmsat.

— Rahustuge, armas preili. Seletage täpsemalt milles on asi? ütles kolonel.

— Meid on petetud! Ingerit, seda viimastki osa tahetakse hävitada. Ah, ma uskusin, et kõik on aus, et meie ettevõttes ei ole reetjaid, kuid osutus, et kõik on võlts, kõik on vaid provokatsioon. Täna öösel pidi puhkema Ingeri vabadussõda. Eesti-Ingeris on valmis kakssada relvastatud meest. Kell üks peavad nad minema üle piiri, appi võitlevaile ven-

dadele. Nii pidi see olema, nii uskusime meie kõik. Me töötasime selle organisatsiooni loomiseks kuusid, andmed Venest rääkisid, et sealgi on kõik valmis. Nüüd aga selgus, et midagi ei ole, et meie juht, kapten Perimpää on GPU komissar. Meid kõiki peteti, veeti ninapidi. Vene-Ingeris ei tule mingit revolutsiooni, ainult meie rühmad marsivad kell üks öösel üle traataia. Sealpool piiri on kogutud vägesid... Meie rühmade ülemarssimine kuulutatakse sõjategevuseks ja Eesti-Ingeri annekteeritakse punaste poolt. Meid provotseeriti andma neile sisetungipõhjust, meie endi isamaa-armastuse abil tahetakse müüa rõhujatele viimnegi killukene Ingerist. Rutake, takistage... Mehed on vaimustuses... nad ei teagi, et neid tõmbab niidist GPU, et nad on vaid tööriistaks oma vaenlaste käes. Siin... siin on plaanid.

Raina võttis põuest kaks paberilehte, mis kujutasid Eesti-Vene piiririba ja Eesti-Ingeri kaarte. Kaartidel asus rida punaseid märke ja nooli, nagu neid tarvitatakse taktikaliste ülesannete kujutamisel. Mis sündis Raina sõnade järele, seda on raske kirjeldada. Kiirusega, mida ta kaunis korpulentsest kehast vaevalt uskuda võis, hüppas kolonel telefoni juurde. Komissar tormas kabinetti ja pani helisema salajase alarmsignaali. Mõne minuti pärast kihas ruumikas politseihoones elu kui mesilas, vaatamata ebaharilikule tunnile.

Raina juurde jäi ainult Laevere.

— Kus on Saarpuu?

— Ta on keldris. Päästke ta. Raadiojaama maja on mineeritud. Peate tabama nad ootamatult. Ingerlased ei ole süüdi. Ainult need kaks, kapten Perinpää ja ruugejuukseline Jakim on kommunistid. Teised usuvad endid teenivat suurt Ingerit. Nagu minagi, ha-ha-ha.

Kõle, pooleldi nõdrameelne naer tuli neiu huulilt.

— Millal saite teada tõe? Kuidas?

— See oli kell kümme. Nõudsin, et Perinpää vabastaks Endeli. Ta naeris. Ütles, et armastab mind ise. Vihastusin. Vaba Ingeri ei tarvitse karta eestlast. Saarpuu ei ole nuhk... Ta naeris. Hirvitas mulle näkku. Rumalake, ütles, Usud sa, et hullumeene mõte Suur-Ingerist võib teostuda? Oled oma fanaatilise teotsemisega ja hea organiseerimisandega abistanud ainult meid. Saame homme Eesti-Ingeri endi kätte ja siis hoolitseme juba, et igasugune utopistlik urgitsemine kaob. Kullakülal, Hannikal ja Kalliverel on ruumi küllalt Jäämere tundrates ja Siberiski. Kas arvate, et Nõukogud lasevad igal pisiseparatistil oma riigis teha sellist õõnestustööd valitsusvõimu vastu, kui Eesti!.. Ta paiskas mulle näkku kogu tõe. Kogu hirmsa tõe ainsa minutiga. Siis sulges ta mu luku taha, et ma ei saaks hoiatada kedagi. Väljaastumise tund oli ju nii ligi.

Neiu puhkas hetke ja jätkas siis:

— Meeleheit ja viha andis mulle jõudu. Teadsin, et ma ei saa midagi teha üksi, et takistada kohutavat eksisammu. Mehed on ju nii vaimustuses. Nad näevad vaba Ingerit Karjalast Peipsini. Nende soontes lõõmab võitlusiha... Kuulsin, kuis kapten lahkus, et vaadata üle rühmi, kes on juba kogunenud. Murdsin uksetahvli ja pääsesin vabadusse... Nad hindasid alla mu jõudu, mida suurendas meeleheit. Sarapuud vabastada polnud mul aega — ta on keldris. Jooksin... jooksin... Issand, kuidas ma jooksin... Neli kilomeetrit Narva-Jõesuhu. Autos linna... Treppidest üles. Ahh! rutake, rutake... Päästke Endel, päästke Endel, päästke Endel!

— Rahustuge, armas preili, lohutas Laevere. Pu-

hake. Varsti on kõik korras. Tänu teile, et viimasel hetkel tulite.

— Ah, mulle on kõik otsas. Kõik! Kõik!

Meeleheitlikult kõlas see neiu suust. Raina tõstis käed ahastades üles. Otsas, otsas. Ingerit ei ole... Petetud, hävitatud!

Närvivapustus tabas neiu, kui välgulöök. Nii-detud puuna vajus Raina sohvale, kuhu jäi lebama liikumatult. Laevere võttis varnast mantli ja laotas neiu üle. Siis ruttas ta pikil sammel välja.

Kell $\frac{3}{4}$ 12 kihutas rida autosid suurima kiirusega piiri poole. Narva-Jõesuust väljus kiirpaatidel kogu garnison. Palavliku kiirusega hargnesid kaitseväge ja politseirühmad laiali, rutates igaüks ettemääratud paika piiri läheduses. Kõik toimus vaikselt ja suurema kärata.

Mis õieti sündis Eesti-Ingeris ööl vastu 25. juulit, on avalikkusele teadmata. Ajalehelugejad leidsid hiljem vaid sõnumi selle kohta, et Karstala külas on leitud amatöörsaatja, kel puudus luba. Sündmus ei tekitanud kuigi palju kõmu laiemais hulkades. Samuti ka mitte see tagasihoidlik, mõnerealine mäрге, et Nõukogude-Vene piiri ääres peeti 25./26. juulil punaväe-manöövreid. Sündmus, mis oleks vapustanud avalikkust ja nõudnud hulka verevalamist, suudeti hoida ära. Provokatsiooni peajuhil, kapten Perinpääl õnnestus pageda üle piiri. Ruugejuukseline leiti Karstala külas poonuna, samas talus, kus asus raadiojaam. Nähes, et mäng on kaotatud, mõistis ta enese üle ise kohut, mõni minut enne politsei ja sõdurite tulekut. Löökrühmlasi tabati kaheksakümend — enam neid polnud ilmunud koonduskohtadesse. Kuuldes, kui alatult neid petetud ja mis oleks järgnenud nende kergeusklikkusele, ei teadnud mehed, mis teha häbist ja vihast.

Kuna ka kergeusklikkus on mõnel juhul roim, karistati osa löökrühmlasi piirimaalt väljasaatmisega. Vabatahtlikult anti välja kogu varustus, mis oli nende arvates salaja, tegelikult aga piiritaguste võimude teadmisel ja kaasabil siia poole toimetatud. Igal juhul jäid ametivõimud veendumusele, et sellest õpetunnist peale piiriäärne elanikkond muutub patriootilisemaks, kui ta seda olnud kunagi varem.

Kui Laevere leidis Endeli teatud maja keldrist, mis oli ehitatud ilmselt salajaseks relvadelaoks, ei tunnud Saarpuugi alul ära, et tegemist on doktoriga. Alles siis, kui Laevere talle lühidalt kõik oli seletanud, mõistis Endel nii paljugi, mis seni oli olnud tume.

— Muide, te ei lasknud märgist mööda kuigi palju, kui saatsite mu tallu nõöri tooma, rääkis Endel hommikul, kui nad juba autos olid ja Narva poole kihutasid. Saingi nõöri, ainult nad sidusid selle mulle käte ja jalgade ümber.

Laevere ei suutnud küllalt imetleda Endelit, kellega pärast selliseid elamusi piisas tuju veel naljajamiseks. Kuid siis lausus ta sama lõbusasti: noojah. Laeverele rimelt turguhtas meelde põhjus, mis hoidis noormehe meeoleolu nii ülevana. Kindlasti lebab Raina veel politseiruumes, mugaval nahksohval, sest öösel oli ta nii väsinud.

Nii see oligi. Mõlema sõbra politseisse jõudes istus Raina komissari kabinetis. Ta jutles kolonel Valgjärvega, kes oli saabunud juba tund aega tagasi.

— Oma kangelasliku teoga olete osutanud meile suure teene, lõpetas kolonel jutuajamise. Sellega kustutate ka oma endise süü, mis on väiksem, kuna olete sama ebateadlik ohver kui paljud teisedki. Kõik on likvideeritud vaikselt ja verevalamiseta. Loodan, et mul ei tarvitse teid lasta saata välja siit maanurgast, kuna vististi saadud kogemus hoiab teid edaspidi võtmast puhta rahana igasuguseid pool-fantasilisi plaane, millistega meie Ingeri elankkonda piiri tagant alatasa mürgistatakse, küll hõimutöö, küll Suur-Ingeri või muu sellise kõlava sildi all. Teie, naised, olete üldse romantilisemad kui mehed ja kui mõni selline, kui teie, omandab mingi kinnisidee, mis on ohtlik üldsusele, siis olete palju kardetavam

vastane, kui rühm relvastatud mehi. Mõtlesin, et pean teid siiski jätma esialgu politsei valve alla.

— Ei ole vaja, härra kolonel, lausus Laevere, kes sel hetkel sisse astus. Preili Kajansoo jaoks on juba valvur olemas. See valvab teda paremini, kui kümme konstaablit.

Nii öelnud, tõukas ta Endeli kabinetti, kolonelile silmadega märku andes, et see ruumist lahkuks. Vana sõjamees mõistis ja muheles:

— Olgu siis nii, nagu ütleb Laevere.

Ta raputas Rainal, kes juusteni punastas, kätt ja lahkus tugeval, sõjamehelikul sammul. Laevere sulges ukse.

— Kui nad seal nüüd jälle mõnd mässuplaani ei aruta? lausus kolonel Laeverele naljatades ja osutas pöidlaga üleõla, suletud kabinetiuksele.

— Kindlasti nad teevad seda, vastas alati löögi- valmis politseinik. Kuid sellised mässuplaanid ei ole riigile ohtlikud, vaid pigem vastupidi!

Samalt kirjastuselt varem ilmunud:

Porlock, M.:

AITA MIND, PEETER!

Kriminaalromaan piltidega. Hind Kr. 1.—

Berkeley, A.:

MÄNG TULEGA.

Seiklusromaan. Hind Kr. —.80

Ruck, B.:

NEIU REVÜÜST.

Armastusromaan. Hind Kr. 1.—

Truss, S.:

NÄD TULID ÖÖSEL.

Kriminaalromaan. Hind Kr. —.80

Jefferson-Farjeon, J.:

HUKUTAV ILU.

Kriminaalromaan. Hind Kr. —.80

Agatha Christie

KES TAPPIS AMEERIKLASE?

Kriminaalromaan. Hind Kr. —.80

Arden, R.:

AMATSOONASE KUNINGAS.

Põnevusromaan. Hind Kr. —.80

Hilja Valtonen:

TÄNAPÄEVA TÛTARLAPS.

Armastusromaan. Hind Kr. —.80

Wallace, Edgar:

SALADUSLIKUD MILJONID.

Kriminaalromaan. Hind Kr. —.80

Kirjastus „Turist“ Tartus

Riia tn. 75